

DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE I MEĐUNARODNU
SARADNJU

Master rad

ODRŽIVI RAZVOJ KULTURNOG TURIZMA GRČKE

Mentor:

Prof. dr Jovan Popesku

Kandidat:

Marina Brajković

Br. indeksa 405865/2013

Beograd, 2015.

“Ευτυχισμένος είναι ο άνθρωπος, σκέφτηκα, ο οποίος, πριν πεθάνει, έχει την καλή τύχη να πλεύσει στο Αιγαίο.”

“Srećan je čovek, mislio sam, koji, pre smrti, ima sreću da plovi Egejskim morem.”

- Nikos Kazantzakis, autor romana “Grk Zorba”

SADRŽAJ

UVOD	1
I. OPŠTE KARAKTERISTIKE GRČKE	4
1. Prirodno- geografske odlike Grčke	4
1.1 Položaj	4
1.2 Reljef	5
1.3 Klima	6
1.4 Flora i fauna	6
1.5 Hidrografija	7
2. Društveno-geografske odlike Grčke	8
2.1 Istorija	8
2.2 Stanovništvo	10
2.3 Religija	10
2.4 Državno uređenje	11
II. ODRŽIVI RAZVOJ I KULTURNI TURIZAM	12
1. Značaj održivog razvoja turizma	12
1.1 Nastanak održivog razvoja	12
1.2 Turizam i održivi razvoj	15
1.3 Održivi razvoj turizma u Grčkoj	18
2. Kulturni turizam	20
2.1 Razvoj kulturnog turizma	20
2.2 Vrste kulturnog turizma	23
2.3 Evropski gradovi kulture	26
III. KULTURNI TURIZAM U GRČKOJ	27
1. Razvoj turizma Grčke	27
2. Povezanost kulture i turizma	32
3. Kulturno-istorijski resursi Grčke	34
4. Gradovi kulture u Grčkoj	40

5. Ostrva sa kulturno-istorijskom baštinom	44
6. Održivi razvoj kulturnog turizma Grčke	48
6.1 Muzeji	52
6.2 Arheološka nalazišta	54
6.3 Folklor	55
6.4 Festivali i manifestacije	55
7. Studija slučaja: Značaj Delfa kao turističke destinacije u kulturnom turizmu Grčke	57
7.1 Popularnost Delfa kao turističke destinacije kulture	57
7.2 Istorija Delfa	58
7.3 Delfi kao turistička destinacija kulture danas	59
7.4 Planovi razvoja Delfa kao turističke destinacije kulture	60
ZAKLJUČAK	62
LITERATURA	64
PRILOG	71

UVOD

Nagli privredni napredak u Evropi kao temelj novih tehničkih dostignuća (među kojima je najznačajniji bio pronalazak parne mašine, lokomotive), posebno na području industrije i prometa, doveo je do značajnih promena što se tiče obima i mogućnosti putovanja, tako da se od sredine 19. veka može govoriti o počecima organizovanog turizma. Tada se stvaraju tehnički i organizacijski preduslovi za masovnija putovanja, prvi put se pojavljuje reč turist. Ovaj se naziv upotrebljava za putnike koji obilaze strane zemlje iz radoznalosti i razonode. Tada se reč izvorno odnosila na putovanje u inostranstvo, s vremenom je dobila šire značenje i primenjuje se na sve turiste bez obzira borave li u inostranstvu ili posećuju mesta u svojoj domovini. Zbog napornog i teškog rada tokom godine ljudi su dobijali potrebu za odmorom, oni koji su mogli to da priušte počeli su da uvrštavaju putovanja u sastavni deo života. Osim banjskog turizma koji ima dugu i bogatu tradiciju i lečilišnu funkciju, ljudi su putovali samo na tradicionalni vid putovanja "sunca i mora". Međutim, danas turizam obuhvata više između ostalog putovanja u cilju sticanja obrazovanja, posete sportskim manifestacijama, verska putovanja, posete velikim gradovima i upoznavanje sa njihovim kulturno istorijskim nasleđem i još mnogi drugi vidovi putovanja.

Više nego druge delatnosti turizam pospešuje akcije zaštite prirodnih i antropogenih vrednosti koje valorizuje. Nacionalni parkovi, prirodni rezervati, zaštićeni spomenici i spomen kompleksi, objekti svetske baštine i kulturne baštine, lokaliteti sa spiska svetske reserve biosfere, jasno potvrđuju višestruke funkcije turizma u zaštiti dobara. Turizam podstiče svest ljudi o potrebi zaštite, revitalizacije i unapređenja životne sredine. Savremeni turizam pozitivno utiče na akcije zaštite, obnavljanja, restauracije i revitalizacije kulturno-istorijskih spomenika, arhitektonskih ostvarenja, gradskih ambijentalnih celina, sakralnih i fortifikacionih objekata. Pretvarajući neke tvrđave, zamkove, seoske kuće i trgovačko-zanatske gradske četvrti u turističke i ugostiteljske objekte, prodavnice suvenira, muzeje i izložbene galerije, turizam im udahnuje novi život i daje novo višestruko korisne ekonomske i vanekonomske funkcije.¹

¹ Stanković S. (1994), *Turistička geografija*, Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, A.M.I.R. str.49.

Degradacijom životne sredine smanjuju se okviri turizma. Konfliktnim situacijama u životnoj sredini počinje se posvećivati sve veća pažnja. To posebno važi za predeone celine u kojima su neki objekti, sadržaji i vrednosti od posebnog interesa za turizam. Prostor je nezamenljiva komponenta razvoja turizma. Za razliku od urbanizma, poljoprivrede i industrije, koje mogu trpeti izvesne ekološke poremećaje, turizam zahteva zdravu životnu sredinu i stabilne ekološke odnose u njoj. Turizam se najefikasnije može razvijati u izvornim, dobro zaštićenim i nezagađenim prostornim celinama.²

Grčka spada u jednu od vodećih turističkih zemalja u svetu i Evropi koja turistima ima da ponudi mnogo više osim mora i sunca. Zemlja od oko 6000 ostrva, kolevka civilizacije, kulture i demokratije, mesto gde zakoni mitologije vladaju milenijumima, a kultura i tradicija prate svaku stopu stalnog i privremenog stanovnika. Grčka poseduje velike potencijale za razvoj kulturnog turizma zato što je bogata arheološkim nalazištima, muzejima, manastirima i crkvama, sve to zahvaljujući svojoj bogatoj i dugoj istoriji.

Stepen istraženosti je zasnovan na osnovu dostupne literature iz ove oblasti i ličnog razmišljanja koje se zasniva na iskustvu stečenom u toku boravka na različitim destinacijama u Grčkoj i sagledavanja stanja u toj državi u oblasti održivog razvoja kulturnog turizma.

Predmet istraživanja ovog rada je održivi razvoj kulturnog turizma Grčke. Posebno težište se stavlja na kulturno istorijsku baštinu Grčke, analizu njenog stanja i poboljšanje turističke ponude kulturnog turizma ove zemlje.

Cilj ovog istraživanja je sagledati karakteristike održivog razvoja kulturnog turizma Grčke, kao jedne od vodećih zemalja u ovoj oblasti, kako u Evropi, tako i u svetu. Posebna pažnja će biti posvećena sagledavanju značaja kulturno istorijske baštine (materijalne i nematerijalne) kao turističkog resursa kako bi se kreirao bolji turistički proizvod i kako bi se promenila svest ljudi da Grčka nije samo poznata kao zemlja sunca i mora.

² Stanković S. (1994), *Turistička geografija, Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, A.M.I.R. str.150.*

Struktura rada. Prvi deo rada daje nam osnovna saznanja o opštim karakteristikama zemlje, o njenim prirodnim i društvenim geografskim odlikama.

Drugi deo rada uvodi nas u održivi razvoj turizma i kulturni turizam. Izlaže se nastanak održivog razvoja i njegova primena u turizmu. U nastavku je iznet značaj kulturnog turizma za socio-ekonomski i kulturni razvoj kao i vrste kulturnog turizma.

Treći deo uokviruje kulturni turizam Grčke i analizira studiju slučaja koja se odnosi na značaj Delfa kao turističke destinacije u kulturnom turizmu Grčke. Studija slučaja, najznačajnijeg proročista u Grčkoj, upućuje na istorijske činjenice, ali i mitove koji su važan deo grčke tradicije i kulture. Popularnost Delfa i njegovi turistički potencijali su takođe važan deo ove studije.

U ovom radu će se koristiti odgovarajuće **metode istraživanja** koje će se odnositi na: deduktivna metoda, prikupljane podataka, istorijska metoda i metoda teorijske analize.

Polazna hipoteza

Za održivi razvoj kulturnog turizma Grčke neophodna je podrška državnih institucija, razvijena infrastruktura, marketing i saradnja sa lokalnim stanovništvom.

Da bi kulturni turizam Grčke na pravi način doprineo sveukupnom ekonomskom razvoju zemlje, neophodno je da bude planiran i vođen na način koji doprinosi kvalitetu života lokalnog stanovništva i zaštiti prirodnog i kulturnog okruženja.

I. OPŠTE KARAKTERISTIKE GRČKE

1. Prirodne geografske odlike Grčke

1.1 Položaj

Grčka se nalazi u jugoistočnoj Evropi, na južnom kraju Balkanskog poluostrva. Leži na tromeđi tri kontinenta-Evrope, Azije i Afrike. Grčka se na severu graniči sa Bugarskom i Makedonijom, na severozapadu sa Albanijom a na sveroisotoku sa Turskom. Na zapadu je okružena Jonskim morem, na jugu Sredozemnim morem i na istoku Egejskim morem. Blizu nje se nalaze važni Suecki i Gibraltarski moreuzi, zatim Bosfor i Dardaneli. Ovim moreuzima vode važne saobraćajnice. Ovi pomorski putevi su doprineli da se važnost geografskog položaja Grčke poveća, ne samo na Balkanskom poluostrvu, Sredozemlju, Evropi već i u svetskim razmerama uopšte.³

Ukupna površina Grčke je 131.957 km² (najveća država na balkanskom poluostrvu i 97. u svetu) granice su joj duge 1.288 km i sastoji se od tri glavne geografske oblasti:

- Kopneni deo (koji se proteže iz regiona Centralne Grčke na jugu do regiona Trakije na severu)
- Poluostrvo Peleponnez, koje je odvojeno od kopna prokopavanjem Korinskog kanala
- oko 6000 ostrva rasutih u jonskom moru i grupisanih po grupama koji čine jedinstveni grčki arhipelag (Grčka obala je po razuđenosti druga u evropi, posle obale Norveške i Hrvatske).

Najveća poluostrva su Peleponnez, Atika i Halkidiki a najveće ostrvo je Krit. Nijedna tačka nije udaljena više od 100 km od mora.⁴

³ Davidović R. (2004), *Regionalna geografija Evrope*, Univerzitet u Novom Sadu, prirodno-matematički fakultet, Novi Sad, treće izdanje, str.563.

⁴ [https://sites.google.com/site/grciagrcia/prirodno-geografske-odlike/biogeografske-i-pedoloske-odlike-](https://sites.google.com/site/grciagrcia/prirodno-geografske-odlike/biogeografske-i-pedoloske-odlike) pristupila 22.05.2015

Slika 1. Grčka

Izvor: <http://www.grčkainfo.com/mapa.html>

1.2 Reljef

Reljef Grčke je pretežno planinski, od čega čak 80% zemlje čine planine ili brda, što čini Grčku jednu od najvećih planinskih zemalja Evrope. Među najviše planine spadaju Olimp (1.917 m.n.v.) i Osa (1.978 m).

Dužinom zapadne obale Grčke pružaju se Pindske planine, na koje se nastavljaju planine na Peleponezu i Kritu. U severoistočnom delu zemlje nalaze se Rodopske planine koje razdvajaju prostrane kotline (Tesaliju i Arkadiju). Nizija u Grčkoj je veoma malo (20% površine države) i uglavnom su nastajale taloženjem rečnog nanosa. Nizije se nalaze u dolini reke Pinios (Tesalija), u dolini reke Vardar (Solunska nizija) i u dolini reke Marice (Trakija). Tlo je na ovom prostoru nestabilno zbog čega su česti zemljotresi.⁵

Grčka je jedna od najrazrušenijih zemalja na svetu. Ostrva čine jednu petinu površine države. Duboko prodiranje mora u kopno dovelo je do formiranja mnoštva poluostrva i ostrva (oko 100 naseljenih).⁶

⁵ Davidović R. (2004), *Regionalna geografija Evrope*, Univerzitet u Novom Sadu, prirodno-matematički fakultet, Novi Sad, treće izdanje, str.563.

⁶ Ibid.str.564.

1.3 Klima

Klima u Grčkoj je mediteranska. Grčka leta su obično topla i suva, a zime znaju biti hladne i vlažne. Temperaturne prilike su takve da je srednja januarska temperature Grčke između 4-10 stepeni celzijusa, a srednja julska oko 26 stepeni. Zimsko godišnje doba u Grčkoj je ugodno dok su leta veoma topla.⁷ U julu i avgustu temperature obično dostižu između 30-35 C, ali ponekad prelaze i 40 C i više. Postoji jak severni vetar koji se naziva "Meltemi" koji obično nadire kroz istočne obale Grčke tokom jula i avgusta i olakšava podnošenje letnjih vrelina. Međutim ovi vetrovi ponekada mogu biti veoma jaki što može dovesti do poremećaja rasporeda vožnje trajekta u turističkoj sezoni. Grčka tokom godine ima veoma malu količinu padavina što u nekim delovima zemlje dovodi do otežanog vodosnadbjevanja.

U severnom delu Grčke može biti veoma hladno tokom zime, dok sneg nije neuobičajena pojava. Međutim, za jug Grčke i ostrva, zime su u glavnom umereno hladnije. Tokom zime u mnogim delovima Grčke može biti snega i mnogo snežnih padavina može se očekivati u višim planinskim predelima.

U Grčkoj se razlikuju tri klimatske oblasti⁸:

- Sredozemna ili mediteranska u primorju, na ostrvima i nižim predelima
- Umereno-kontinentalna na planinama srednje visine
- Planinska na najvišim planinskim predelima

1.4 Flora i fauna

Vegetacija u istočnom delu Grčke je oskudna zbog male količine padavina. U nižim predelima vegetacija ima izgled sasušene stepe, a na većim visinama su goleti.

U celoj Grčkoj, ali izrazitije u zapadnom delu, dobro uspeva makija, a među njom je lovor i čempres. Upoređujući zapadnu i istočnu Grčku vidljiv je dualizam kroz bujnu vegetaciju u zapadnom u odnosu na istočni deo.⁹

Priroda u Grčkoj je veoma raznolika i dosta varira. Postoji više od 6000 biljnih vrsta od kojih 700-750 se mogu naći samo u Grčkoj. Mnoge biljke koje se koriste u

⁷ Davidović R. (2004), *Regionalna geografija Evrope*, Univerzitet u Novom Sadu, prirodno-matematički fakultet, Novi Sad, treće izdanje, str. 565.

⁸ <https://sites.google.com/site/grciagrcia/prirodno-geografske-odlike/hidroloske-odlike>- pristupila 22.5.2015

⁹ Davidović R. (2004), *Regionalna geografija Evrope*, Univerzitet u Novom Sadu, prirodno-matematički fakultet, Novi Sad, treće izdanje, str. 565.

farmaciji i druge vrste cveća koje se smatraju botaničkim blagom cvetaju samo u Grčkoj. Vegetacija dosta zavisi i od nadmorske visine:

- Od nivoa mora do 460m uspevaju pomorandže, masline, bademi, grožđe
- Od 460m do 1.070m šume hrasta, kestena i bora
- Iznad 1.070m najčešće bukve i jele

Jednako je bogata i raznolikost životinjskih vrsta. Fauna se sastoji od bogate mešavine Evropskih, Azijskih i Afričkih vrsta. Divlja koza (agrimi) koja je nestala iz ostalih delova Evrope, još uvek se može naći u pojedinim delovima Grčke i na ostrvu Kritu. Postoji više od 250 morskih vrsta, a prirodni sunđer su glavni izvozni artikali.

1.5 Hidrografija

Grčka izlazi na tri mora, Egejsko, Jonsko i Sredozemno. Grčka nije mnogo bogata rečnim vodama, većina većih reka dolazi iz susednih zemalja kao što su:

- Strumica- sliv ove reke obuhvata takođe i delove u Srbiji (Bosilegradski okrug) i Makedoniji (Strumički okrug). Ovaj deo reke u Grčkoj ima plodno zemljište za razvoj poljoprivrede. Reka strumica se uliva u Egejsko more i blizu njenog ušća pronađen je strari antički grčki grad poznatiji kao Amphipolis.
- Vardar-dužina reke Vardar iznosi 388km, najveća je reka u Makedoniji i spada u jednu od većih reka na Balkanu.
- Marica- dužina ove reke iznosi 525km, imala je veliku ulogu u istoriji jer se u njenoj dolini odigrala čuvena bitka na Marici 1371.godine pobedom turske vojske nad srpskom.
- Aliakmon- ova reka je dužine 297km i spada u najveću grčku reku. Ona izvire u blizini granice sa Albanijom na Gramos planini i od izuzetnog je značaja za poljoprivredu u vidu navodnjavanja tog dela Grčke kojim protiče.

Grčka ima i nekoliko jezera od kojih su najpoznatija Janjinsko, Fenejsko, Ostrvsko, Bešičko, Kostursku i delovi Prespanskog i Dojranskog jezera¹⁰.

¹⁰ Davidović R. (2004), *Regionalna geografija Evrope*, Univerzitet u Novom Sadu, prirodno-matematički fakultet, Novi Sad, treće izdanje, str. 565.

2. Društveno-geografske odlike Grčke

2.1 Istorija

Južni deo Balkanskog poluostrva tokom 2. milenijuma p.n.e. naselila su Grčka plemena. Četiri grčka plemena: Ahajci, Dorci, Jonci i Eolci, naselila su južni deo Balkanskog poluostrva. Grci su bili dobri moreplovci zahvaljujući moru i svojoj razuđenoj obali. Stari Grci su živeli u malim državama koje su se nazivale polisi i nikada nisu stvorili jedinstvenu državu. Stari Grci su sebe nazivali Helenima, a svoju državu Hellada, jer su verovali da potiču od pretka Helena. Govorili su istim jezikom i verovali su u iste bogove. Rimljani su im dali ime Grci.

Atina i Sparta su bili najpoznatiji polisi (gradovi-države). U oblasti Lakonija na jugu Peleponeza nalazila se država Sparta. Grčko pleme Dorci osnovali su Spartu. Ona je bila vojnička država i decu su od malih nogu učili da budu jaki i hrabri vojnici. Spartijati (aristokrate), perijeci (narod) i heloti (robovi) činili su društvo Sparte. Na čelu države bila su dva kralja-bazileusa.

Na poluostrvu Atika se nalazila država Atina. Grčko pleme Jonci su osnovali državu Atinu. Jonci su se bavili, trgovinom, zemljoradnjom i zanatstvom.

Eupatridi (aristokrate), demos (narod) i robovi činili su društvo Atine. Državom je upravljala narodna skupština i ona je imala najvišu vlast. Svi slobodni građani su činili skupštinu. Skupština u Atini je vršila razne funkcije: donosila zakone, odlučivala o ratu i miru, birala službenike kao i sudila za teške prekršaje. Atina je u 5 veku bila na vrhuncu moći i uspona. Perikle je bio najznačajnija ličnost u Atini, veliki državnik, vojskovođa i govornik.

U vreme vladavine Periklea Atina je doživela period nazvan "zlatno doba" jer su podignuti mnogi spomenici kulture, građevine i mnoga umetnička dela. Luka Pirej je bila povezana sa Atinom dugim zidovima, napredovali su zanatstvo i trgovina¹¹.

Antička Grčka zahvaljujući svom geografskom položaju, u V veku p.n.e. doživela je vrhunac svog kulturno istorijskog razvoja. Stari Heleni su verovali u mnoga božanstva (Zevs, Atina, Hera, Posejdon, Had, Dionis, Afrodita).

Zevs je bio vrhovni bog, bog oluje i groma i gospodar svih ljudi i bogova, Atina je bila zaštitnica grada i boginja mudrosti, Hera je bila zaštitnica žena i braka i

¹¹ <http://www.visitgreece.gr/en/history-> pristupila 01.07.2015

Zevsova žena, Posejdon je bog mora, Had je bog podzemnog sveta, Dionis je bog vina i veselja i Afrodita je boginja lepote i ljubavi.

Sportska takmičenja su u Grčkoj bila održavana u Olimpiji i nazvana su po mestu održavanja, stoga i njihovo ime Olimpijske Igre. Niko ne zna tačno kada su počela, ali prvi pisani zapisi o takmičenjima datiraju iz 776. godine p.n.e.¹²

Klasično doba Grčke je period koji je ostavio iza sebe mnogobrojne spomenike kulture. Ovaj period je bio poznat po makedonskom caru Filipu II za vreme čije vladavine su grčki gradovi (polisi) izgubili svoju nezavisnost. Sredinom II veka p.n.e. Rimljani su osvojili Grčku i ona je bila u sastavu rimskog carstva, a kasnije Vizantije sve do 1453. godine. Pod vlašću Otomanskog carstva Grčka je bila od 1453. godine i ona je trajala i narednih 450 godina. Oslobodilački rat Grčke protiv Turske je počeo u martu 1821. godine i ona je stekla svoju nezavisnost 1834. godine.¹³

Nakon Balkanskih ratova (1912-1913.) Grčka se oslobodila turske vlasti. Posle Balkanskih ratova Grčka ulazi u Prvi svetski rat i zahvaljujući svojim pobedama Grčka je dobila određene teritorije (ostrva Tenedos i Imvros, Zapadnu i Istočnu Trakiju i upravljanje grčkim gradom Smirna na zapadnoj obali Turske). 1919. godine u Turskoj je izbio revolucija pod vođstvom Mustafe Kemala sa ciljem da se svrgne sultan i poništi sporazum sa Grčkom vezan za teritorije. Grčka objavljuje rat Turskoj 1919. godine koji je izgubila i da bi se izbeglo dalje krvoproliće doneta je odluka o preseljenju Turaka iz Grčke i obrnuto. Taj događaj je zapamćen u istoriju kao "Maloazijska katastrofa". Za vreme II svetskog rata Grčka je bila pod okupacijom Nemačke, Italije i Bugarske, a potom sledi građanski rat (1946-1949), vojna diktatura (1967- 1974). Grčka je bila ustavna monarhija do 1973. godine.¹⁴

Članstvo Evropske Unije stiče 1981. godine. Od 1. januara 2000. godine članica je šengenske zone, a od 1. Januara 2001. zvanična valuta u Grčkoj je evro.

15

¹² *The Olympic Games in Ancient Greece*, Olympic Museum Lausanne, Olympic Museum and Studies Centre, Lausanne, 2002. http://dide.mag.sch.gr/grfa/Olympiaki_paideia/kathigites.pdf

¹³ Koliopoulos J., Veremis T. (2010), *Modern History of Greece, A history since 1821*, Wiley Blackwell, Ltd Publication, UK.

¹⁴ Grčić M. (2000), *Politička geografija*, Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, str.450-458.

¹⁵ European Union, europa.eu, http://europa.eu/abouteuropa/index_en.html pristupila 25.06.2015.

2.2 Stanovništvo

Grci su kao narod poznati od starih vremena po vekovnim migracijama iz svoje zemlje. Oni su kao vešti trgovci stvarali svoje kolonije po mediteranskim gradovima. Smatra se da van Grčke živi preko dva miliona Grka.¹⁶ Grčka ima oko 11,03 miliona stanovnika. Predstavlja najčistiju etničku državu na Balkanu. Osim Grka (9 miliona ili 95,5%), na njenoj teritoriji žive Makedonci (1.5%), Turci (1%), Albanci, Bugari i ostale manjine. Grci žive na Kipru (oko 500 000) a u manjem broju u Albaniji.¹⁷

Najveći i glavni grad Grčke je Atina sa 3 500 000 stanovnika. To je ujedno i najveći grad na Balkanskom poluostrvu (izuzimajući Istanbul) koji je nekada bio kulturni centar sveta, izgrađen na osam kilometara od mora.¹⁸ Većina Grka ispoveda pravoslavno hrišćanstvo oko 98%, a 1% islam. Službeni jezik u Grčkoj je Grčki, govori ga 95% stanovništva kao svoj maternji jezik.

Tabela 1. Starosna struktura stanovništva Grčke, u procentima, 2013. godina.

Godine starosti	<15	15-65	>65
muškarci	14,97%	67,72%	17,31%
žene	13,52%	65,16%	21,32%
ukupno	14,23%	66,41%	19,36%

Izvor: Hellenic Statistical Authority (EL.STAT.), <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>

2.3 Religija

Grčka pravoslavna crkva je ustavom proglašena kao preovlađujuća religija, ali Ustav takođe daje pravo građanima da upražnjavaju religiju po svom izboru.¹⁹ Religija grčkog naroda je važan aspekt grčke kulture. Grčko stanovništvo čine 95%

¹⁶ Davidović R. (2004), *Regionalna geografija Evrope*, Univerzitet u Novom Sadu, prirodno-matematički fakultet, Novi Sad, treće izdanje, str. 567.

¹⁷ Grčić M. (2000), *Politička geografija*, Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, str.450.

¹⁸ Davidović R. (2004), *Regionalna geografija Evrope*, Univerzitet u Novom Sadu, prirodno-matematički fakultet, Novi Sad, treće izdanje, str. 572.

¹⁹ Greece, *International Religious Freedom Report 2007*, BUREAU OF DEMOCRACY, HUMAN RIGHTS, AND LABOR, U.S. Department of State (www.state.gov).

pravoslavci. Pravoslavna crkva je snažno povezana sa grčkom nacijom još od vizantijskih vremena, kada je patrijarh carigradski vodio jaku nacionalnu politiku tokom Turske vladavine 1453-1821. godine. Pravoslavlje je važan element za očuvanje i definiciju grčke nacionalnosti. Tokom nekoliko okupacija grčke zemlje, pravoslavna crkva je ulagala velike napore da sačuva grčki jezik, kulturu i tradiciju pravoslavne vere. Uspeli su da očuvaju versku svesnost i osećaj pripadnosti. Zahvaljujući tome Grci su danas veliki poklonici svoje vere gde 81% Grka veruje u boga.

Iako je za Grke religija važan aspekt, statistički podaci poslednjih godina ukazuju da su brakovi sklopljeni u crkvi u padu (-15,64%) u odnosu na građanski sklopljene brakove koji nadmašuju religiozne za 3.6% u 2012. godini.²⁰

2.4 Državno uređenje

Grčka je usvojeno skraćeno ime države (Hellas ili Ellada). Njeno zvanično ime je Hellenska republika i ona je po državnom uređenju parlamentarna republika. Od kako je konstitucija potpisana 1975. godine, i referendum kojim je odbačena monarhija, novoizgrađeni demokratski sistem je parlamentarna republika sa predsednikom republike Grčke na čelu države.²¹ Grčka država je neformalno sastavljena iz 13 periferija:

- Atika
- Peleponez
- Centralna Grčka
- Euboja
- Tesalija (sa grupom ostrva Sporadi)
- Epir
- Jonska ostrva
- Makedonija
- Trakija
- Severo-istočna Egejska ostrva
- Grupa ostrva Dodekanisa
- Kikladska ostrva
- Krit

²⁰ Vital Statistics 2012, Press Release, Hellenic Republic, Hellenic Statistical Authority, Piraeus 1.8.2013. (National Statistical Service, www.statistics.gr).

²¹ The Constitution of Greece, Hellenic parliament, 2008. <http://www.hellenicparliament.gr/>- pristupila 28.06.2015

U grčkom državnom uređenju postoji i crkvena država, Sveta gora, na poluostrvu Atos, koja se nalazi pod grčkim suverenitetom.

II. ODRŽIVI RAZVOJ I KULTURNI TURIZAM

1. Značaj održivog razvoja turizma

Kako Popesku (2011)²² navodi "ciljevi razvoja turizma veoma su brojni i raznovrsni, ali i konfiktini. Za većinu država osnovni strategijski ciljevi razvoja turizma su podsticanje ekonomskog i regionalnog razvoja, povećanje deviznog priliva i povećanje zaposlenosti. Uz ove ciljeve navodi se i formiranje pozitivne slike o zemlji, zaštita prirode, zaštita kulturno-istorijskog nasleđa, poboljšanje kvaliteta života, zaštita potrošača i podsticanje privrednog razvoja u nedovoljno razvijenim područjima".

Da bi turizam na pravi način doprinosio ukupnom razvoju, potrebno je da bude planiran i vođen na način koji doprinosi kvalitetu lokalnog stanovništva i zaštiti prirodnog i kulturnog okruženja. Ovo predstavlja, po Popesku (2011),²³ osnovu koncepta održivog razvoja. On dalje smatra da su tri glavna oblika održivosti bitna za ostvarenje održivosti kroz turizam, a to su: ekološka održivost, društvena i kulturna održivost i ekonomska održivost.

1.1 Nastanak održivog razvoja

Promene u društvu, tzv. megatrendovi, imaju uticaja na turističku potražnju. Popesku (2011)²⁴ navodi studiju o konkurentnosti turističke privrede Evropske Unije koja u ovom kontekstu izdvaja među megatrendovima i *održivost*: zabrinutost zbog klimatskih promena, zagađenja životne sredine i socijalnog blagostanja se preobraća u povećanu tražnju u okviru ekološki, društveno i ekonomski odgovorne potrošnje. Ovaj trend je pojačan zakonodavnim inicijativama usmerenim ka podsticanju potrošača i kompanija da deluju na održiviji način.

Usmeravanje velikog broja ljudi ka turističkim destinacijama dovelo je do određenih ekoloških, kulturnih i društvenih posledica. Poseban problem u definisanju mesta i uloge turizma u društveno-ekonomskom razvoju, njegovih ekonomskih i

²² Popesku J. (2011), Menadžment turističke destinacije, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. IX.

²³ *Ibid.* str. 10, 12.

²⁴ *Ibid.* str. 4.

ostalih efekata, kao i uticaja celokupne turističke privrede imaju tzv. društveni troškovi turizma. Brojnost i protivurečnost efekata turizma ukazuju na njegovu složenost i potrebu za što preciznijim utvrđivanjem karaktera raznovrsnih posledica njegovog razvoja (uticaj na prirodno i socio-kulturno okruženje, na privredni razvoj idr.). Osnovno pravilo koje bi trebalo poštovati je da svi troškovi u okviru turizma moraju biti pokriveni prihodima od strane onih koji posredno ili neposredno uzrokuju te troškove. To se posebno odnosi na troškove u vezi sa zaštitom prirodnog okruženja, odnosno životne sredine, prvenstveno zbog problema vezivanja ovih troškova za njihove uzročnike.²⁵

Da bi se razvoj planete zemlje očuvao za sadašnje i generacije koje dolaze, treba da se usklade potrebe ljudi i prirode. Sadašnje generacije imaju obavezu da ostave potomstvu šanse za razvoj onoliko koliko ih ona ima. Održivi razvoj je uslov za normalan razvoj životne sredine i prirodnih resursa. Ovaj koncept zauzima centralno mesto u napretku i opstanku čovečanstva.

Na Konferenciji UN o životnoj sredini u Stockholmu, 1972. godine,²⁶ donet je program o UN za životnu sredinu (UNEP). Nakon donošenja programa u većem broju zemalja osnovane su nacionalne agencije za životnu sredinu. Godine 1980 Međunarodna unija za zaštitu prirode donela je Svetsku strategiju za očuvanje prirode. Ova strategija predstavlja program globalne akcije za podsticanje održivosti. Godine 1983, Organizacija Ujedinjenih Nacija formirala je Svetsku komisiju za zaštitu životne sredine i razvoj (Brundtlandova komisija).

Godine 1988. Svetska meteorološka organizacija (WMO) i Program Ujedinjenih Nacija za zaštitu životne sredine (UNEP) donele su Međudržavni panel o klimatskim promenama (IPCC). Njegov cilj je da sakupi sve informacije koje su vezane za promenu klime. Ovaj panel je donet zbog klimatskih promena koje se dešavaju na planeti Zemlji.

Na globalnom nivou formirane su mnoge međunarodne organizacije koje su imale za cilj praćenje održivog razvoja. Među njima najznačajnije su Komitet međunarodnih institucija za razvoj i životnu sredinu (CIDIE), Institut za svetske resurse (WRI), Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, OECD i Svetska banka,

²⁵ Popescu J. (2011), *Menadžment turističke destinacije*, Univerzitet Singidunum, Prvo izdanje Beograd, str. 5.

²⁶ *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 16 June 1972, Audiovisual Library of International Law, <http://legal.un.org/avl/ha/dunche/dunche.html>*

WB. Program Globalne podrške životnoj sredini (GEF), počeo je da funkcioniše 1991. godine. Cilj ovog programa je bio davanje kredita zemljama u razvoju, radi rešavanja ekoloških problema. Godine 1992. u Rio de Janeiru, održana je konferencija UN o životnoj sredini i razvoju (UNICED).²⁷ Na ovoj konferenciji donete su konvencije o klimatskim promenama i biološkom diverzitetu.

Održivi razvoj je u današnjim uslovima neophodan uslov za opstanak i napredak čovečanstva. Sadašnja generacija ljudi bi trebalo da iskorišćava prirodne resurse i životnu sredinu u granicama normale, a ne prekomerno, da bi i buduće generacije ljudi mogle da imaju korist od prirodnih resursa i životne sredine. Održivi razvoj je u današnjim uslovima neophodan i sa ekološke strane. Sadašnje generacije ljudi treba da očuvaju bogatstvo prirodnih resursa, a ne da ih narušavaju radi ekonomske dobiti. Posledica nepridržavanja koncepta održivog razvoja dovodi do rasipanje energije i resursa na globalnom nivou.

Proučavajući mnogobrojnu stručnu literaturu koja se bavi problematikom životne sredine i održivog razvoja, susreli smo se sa mnogobrojnim definicijama održivog razvoja²⁸:

1. Održivi razvoj je stanje u kome nivo potrošnje ili nivo korisnosti prirodnih resursa ne opada tokom vremena. To znači da svaka generacija treba da ima podjednako pravo na korišćenje resursa životne sredine, prirode.
2. Održivi razvoj je stanje u kome se prirodni resursi koriste na taj način da i buduće generacije imaju korist od njih.
3. Održivi razvoj je stanje u kome zalihe prirodnih resursa ne opadaju tokom vremena.
4. Održivi razvoj je stanje u kome treba voditi računa o prinosu prirodnog resursa.
5. Održivi razvoj je stanje u kome treba voditi računa o ravnoteži eko sistema prilikom korišćenja prirodnih resursa.

Održivi razvoj na globalnom nivou podrazumeva ravnotežu između potrošnje raspoloživih resursa i sposobnosti društvenih sistema da zadovolje potrebe sadašnjih

²⁷ Rio Declaration on Environment and Development, Rio de Janeiro, 14 June 1992, Audiovisual Library of International Law, <http://legal.un.org/avl/ha/dunche/dunche.html>

²⁸ <http://www.policy.hu/pesic/Prezentacija1.ppt>- pristupila 30.06.2015

i budućih generacija.²⁹ Na kraju možemo sumirati sve definicije zaključkom da održivi razvoj predstavlja takav razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe i da je konačni cilj održivog razvoja bolji kvalitet života na planeti zemlji.

1.2 Turizam i održivi razvoj

Turizam počinje snažno da se razvija u drugoj polovini dvadesetog i početkom 21. veka. Do ekspanzije turizma u ovom periodu dolazi zbog globalizacije na nivou finansija, tehnologije, saobraćaja, komunikacija itd. Većina ljudi zbog porasta slobodnog vremena i zarade u mogućnosti je da svake godine ide na odmor. Turizam je glavni izvor devizne zarade, jedan od pet izvoznih kategorija u svim zemljama sveta, a u okvirima EU turizam predstavlja jedan od najvećih privrednih sektora. Turizam je takođe izvor zapošljavanja i ima jednu od glavnih uloga u privredi mnogih zemalja.³⁰

Turizam je glavna snaga društvenih i kulturnih promena koji dovodi do pozitivnih promena na ekonomskom, socijalnom i kulturnom nivou kao i jedan od glavnih izazivača degradacije životne sredine.³¹ Kvalitetom životne sredine uslovljen je razvoj turizma. U zavisnost od stepena očuvanosti i atraktivnosti životne sredine zavisi mogućnost razvoja turizma.

Zbog kontaminacije urbanizovanih gradskih i industrijskih centara pojačala se potreba za turističkim kretanjima ka neurbanizovanoj prirodnoj sredini. Razvoj turizma i izgradnja odgovarajućih sadržaja dovodi do oplemenjivanja prostora.³² Turizam dovodi do promene geografskog prostora. Prostor postaje, privlačniji, zdraviji i kvalitetniji više nego ranije. Promena prostora može da dovede i do njegove degradacije tako da on postane neprepoznatljiv i da izgubi na svojoj prvobitnoj privlačnosti.³³

²⁹ Pokrajac S. (2009), *Održivi razvoj i ekološka ekonomija kao poslovne paradigme*, Škola Biznisa, Naučnostručni časopis, Br. 4 str. 21-30.

³⁰ Stefanović V., Azemović N., (2012), *Održivi razvoj turizma na primeru Vlasinske površi*, Pregledni rad, Škola biznisa, broj 1/2012, str. 39.

³¹ Ibid.

³² Jovičić D. (2000), *Turizam i životna sredina*, Zadužbina Andrejević, Beograd, str. 17.

³³ Stefanović V., Azemović N., (2012), *Održivi razvoj turizma na primeru Vlasinske površi*, Pregledni rad, Škola biznisa, broj 1/2012 str. 40.

Zbog naglog razvoja turizma, životna sredina je izložena velikom pritisku i rizicima. Zbog toga mora da se utvrde pozitivni i negativni efekti delovanja turizma koje on ima na promenu prostora.³⁴

Pozitivni efekti su efekti koji ne ugrožavaju prirodne i društvene procese u domicilnoj sredini. Negativni efekti ugrožavaju prirodne i društvene procese i ometaju razvoj domicilne sredine i ljudi u njoj.³⁵

Pozitivni efekti turizma su: devizni priliv, ekonomski razvoj, otvaranje novih radnih mesta, multiplikativni efekat i drugo. Turizam dovodi do obnavljanja starih spomenika, istorijskih mesta, tradicionalnih gradova i kvartova da bi postali turistički atraktivniji. Turizam dovodi do zaštite prirodne i stvorene sredine (mnoge istorijske građevine, crkve , manastiri, zamkovi, sela, obnavljaju se od prihoda iz turizma).³⁶

Negativni efekti se ogledaju u izgradnji turističkih kapaciteta na najboljim lokalitetima, uticaj razvoja turističke infrastrukture na životnu sredinu, vandalizam turista i drugo. Negativni efekti nanose štetu životnoj sredini i dovode do samouništenja turizma .³⁷

Kako Jovičić (2000)³⁸ tvrdi, uticaj turizma na životnu sredinu naročito je izražen u sledećim prostornim celinama:

- zaštićena prirodna dobra
- primorske regije
- planinske oblasti

Postoji više vrsta negativnog uticaja turizma na životnu sredinu:³⁹

Zagađenje prostora je izazvano izgradnjom turističkih objekata i infrastrukture, boravkom i aktivnostima turista u mestu. Zagađenje prostora ima sledeće oblike:

Zagađenje vazduha izazivaju izduvni gasovi iz automobila, koji dovode do povećanja aerozagađenja u turističkim mestima. Oni imaju negativne efekte na ljudsko zdravlje i na vegetaciju u blizini puteva.

³⁴ Ibid.

³⁵ Tomka, D. (2010) *Osnove turizma – vodič kroz predmet, Fakultet za sport i turizam – Tims, Novi Sad, str. 40.*

³⁶ Stefanović, Azemović (2012), *Održivi razvoj turizma na primeru Vlasinske površi, Pregledni rad, Škola biznisa, broj 1/2012., str.40.*

³⁷ Ibid. Str.40-41.

³⁸ Jovičić D. (2000), *Turizam i životna sredina, Zadužbina Andrejević, Beograd, str. 19.*

³⁹ Tomka D., (2010), *Osnove turizma – vodič kroz predmet, Fakultet za sport i turizam – Tims, Novi Sad, str. 45.*

Zagađenje voda (mora, reka i jezera) posledica je urbanizacije i industrijalizacije obala. Izlivanje kanalizacija, bacanje čvrstih otpadaka i nautički turizam dovode do zagađenja voda. Zagađene vode, ugrožavaju zdravlje ljudi kao i floru i faunu.

Zagađenje i degradacija tla je posledica bacanja čvrstih otpadaka (kese, flaše, hartija, konzerve i drugo), kao i neodgovarajućeg odlaganja otpadaka na deponije.

Zvučno zagađenje, buku, izazivaju saobraćajna vozila, rekreativna vozila (turistički avioni, motorni čamci i drugo), masa turista, kao i rekreativne aktivnosti na plažama i planinama.

Smanjenje prirodnih i poljoprivrednih površina, je posledica razvoja turizma usled izgradnje turističkih objekata i infrastrukture na poljoprivrednom zemljištu. Zbog privatizacije pojedine prirodne zone (plaže, šume i drugo) postaju nepristupačne. U svom razvoju turizam troši estecki najvredniji prostor.

Uništenje flore i faune izaziva smanjenje prirodnih i poljoprivrednih površina, razne vrste zagađenja, neprimereno ponašanje turista i učestalo i preterano korišćenje turističkih zona

Kako Popesku (2011) navodi "ukupna održivost turizma u neposrednoj je vezi sa pitanjem ostvarivanja ravnoteže između, s jedne strane, tipa i obima turističkih aktivnosti i, s druge strane kapaciteta prirodnih i stvorenih resursa. Veličina stvarnog kapaciteta je ključna za pitanje zaštite životne sredine i održiv razvoj. Stvarni kapacitet turističke destinacije čine prostorni, biološki, društveni i psihološko/perceptualni aspekti okruženja u turizmu. Ovaj kapacitet se odnosi na maksimalno korišćenje svake turističke destinacije bez izazivanja negativnih posledica po resurse, smanjivanja zadovoljstva potrošača ili izazivanja suprotnih efekata u odnosu na društvo, privredu i kulturu jedne oblasti".⁴⁰

Popesku (2011)⁴¹ dalje smatra da različiti tipovi turističkih preduzeća različito deluju kada se radi o bitnim elementima održivog razvoja turizma na nivou turističke destinacije. Po njemu sa porastom veličine preduzeća smanjuje se i zainteresovanost za dugoročni pristup poslovanju. Veće privredne organizacije, čije je vlasništvo

⁴⁰ Popesku J. (2011), *Menadžment turističke destinacije*, Prvo izdanje, Univerzitet Singidunum, Beograd, str. 11.

⁴¹ Ibid. str. 15.

locirano van same destinacije, često ne pokazuju dovoljno interesovanja i posvećenosti dugoročnom pristupu razvoju, koji je jedna od bitnih karakteristika održivog razvoja turizma. Manja i srednja preduzeća, koja su najčešće u vlasništvu u okviru same destinacije, posvećenija su dugoročnom razvoju destinacije.

Kao zaključak, Popesku (2011)⁴² smatra da pojam održivog razvoja turizma treba da predstavlja cilj kojem treba dugoročno težiti i koji je nemoguće u potpunosti postići. Bitno je postepeno ali kontinuirano kretanje u tom smeru jer jedino se ovakav način može obezbediti očuvanjem osnovnog resursa na kojem počiva turizam – prirodna, odnosno životna sredina.

1.3 Održivi razvoj turizma u Grčkoj

Prirodna područja su oduvek bila posmatrana kao magnet za razvoj turizma. Nekontrolisani turistički razvoj može dovesti do izazivanja ekološke katastrofe na životnu sredinu, posebno ako se to odnosi na razvoj masovnog turizma. Posebno atraktivan prirodni ambijent grčke zemlje, doneo je Grčkoj veće interesovanje za turizam od strane potrošača. Grčku godišnje poseti oko 15 miliona turista rangira se na 15 mestu u svetu po broju turističkih dolazaka svake godine, čineći turističku industriju kao važan deo njene ekonomije. U 2012. godini zabeleženo je 16.9 miliona internacionalnih turista (uključujući turiste na krstarenjima), sa prosečno potrošenih 616 evra po turistu po boravku. Udeo posećenosti Grčke od strane međunarodnih turista u evropskom tržištu iznosi 2.9% a u svetskom 1.5%.⁴³

Turizam u Grčkoj utiče na prirodne resurse. Naročito je masovni turizam u Grčkoj najviše razvijen u primorskim mestima i on izaziva određene posledice na životnu sredinu poput prekomernog trošenje vode i energije, uništenja prirodnih staništa i netaknute prirode i proizvodnje otpada. Ovo se ogleda u zagađenju obala, neadekvatnoj preradi otpadnih voda, neadekvatnom odlaganju otpada, zagađenju posredstvom saobraćaja, bučnom zagađenju, prekomernoj izgradnji i estetskoj

⁴² *Ibid.* str 15.

⁴³ SETE Association of Tourism Enterprises (2012), *Greek Tourism – Basic Figures 2012*, Hell. Stat Authority, UNWTO, WEF, Athens

http://old.sete.gr/EN/TOURISM/Statistics/Statistics%20categories/Index.php?filter_date=1&catID=79&langID=1&search=1-pristupila 02.07.2015

degradaciji.⁴⁴

U Grčkoj u vreme sezone dolazi do prekomernog korišćenja vode za snadbevanje hotela, bazena i ličnih poteba turista što dovodi do nedostatka vode i stvaranja velikih količina otpadnih voda. Visoka potrošnja vode tokom turističke sezone, vrši pritisak na vodene resurse. Sa nedostatkom vode se posebno suočavaju manja ostrva usled nedostatka prirodnih izvora kako bi obezbedila dovoljno vode za turističku potražnju. Veoma je malo ostrva koja imaju veće reke i jezera za korišćenje, tako da ostrva koriste prerađenu morsku vodu za snadbevanje u sezoni što dovodi do gubitka saliniteta u moru. Nabavka mineralne vode sa kopna je skup način da se reši problem usled cene transporta, dok u isto vreme stvara dodatni otpad i štetu na okruženje.⁴⁵

Izgradnja turističkih kapaciteta u Grčkoj (hotela, motela, ugostiteljskih objekata) i puteva dovodi do narušavanja prirodnog izgleda predela, uništenja plodnog tla, šuma, flore i faune. Izgradnja brojnih puteva duž obale koje vode do turističkih destinacija dovode do istiskivanja plaža. Turistička industrija stvara velike količine čvrstog otpada. Za čišćenje obala koristi se specijalna oprema koja pored rezultata može izazvati koroziju na plažama. Za turističke objekte potrebna je izgradnja kanalizacije, otpadne vode zagađuju mora i jezera.

U oblasti održivog razvoja turizma u Grčkoj nema dovoljno stručnih kadrova. Treba poraditi na obrazovanju kadrova kako bi problemi masovnog razvoja turizma imali manji negativan uticaj na životnu sredinu. Štaviše, neophodna je hitna koordinacija svih turističkih aktera na lokalnom nivou, dok je sa druge strane potrebna regulativa da postavi granice i merljive ciljeve, kako bi sačuvala lokalne ekološke resurse. Finansijske poteškoće u industriji samo pogoršavaju ove uticaje usled čega privatni i državni sektori nisu u mogućnosti da investiraju u konzervaciju resursa.⁴⁶

Iznad pomenutih negativni uticaji na održivi razvoj javljaju se kao rezultat strukturnih problema grčke turističke industrije i ilustruju da masovna turistička orijentacija industrije smanjuje suverenitet domaćina nad njihovom zemljom i

⁴⁴ Buhalis, Dimitrios (2001) *Tourism in Greece: Strategic analysis and challenges Current Issues in Tourism*, 4. pp. 440-480., <http://epubs.surrey.ac.uk/1116/>, str 464.

⁴⁵ Buhalis D.(2001), *Tourism in Greece: Strategic analysis and challenges Current Issues in Tourism*, 4. pp. 440-480., <http://epubs.surrey.ac.uk/1116/>, str.464.

⁴⁶ *Ibid.-pristupila 02.07.2015*

resursima dok u isto vreme ugrožava očekivane koristi i buduće blagostanje. Kako su ove posledica radi ekonomske dobiti, važno je da se preduzme konzistentno, dugoročno strategijsko planiranje kako bi se omogućilo očuvanje lokalnih resursa i postigla održivost na turističkim destinacijama.⁴⁷

2. Kulturni turizam

Sve veći broj turista nastoji da zadovolji raznovrsne potrebe kroz specifične turističke proizvode. Istovremeno sve veći broj ponuđača proizvoda i usluga u turizmu je shvatio koliku dobit ima od kreiranja novih turističkih proizvoda u skladu sa zahtevima savremenog turista. Samim tim dolazi do poboljšanja ranijih i do pojave novih turističkih proizvoda.

Veza između ovakvih turista i turističkih proizvoda proizvela je i terminološku odrednicu za novu vrstu turizma - *tematski turizam* koji predstavlja specifične vidove turizma, od kojih je jedan i kulturni turizam.⁴⁸ *Kulturni turizam* znači planirano putovanje i posete drugim kulturama i mestima da bi se nešto naučilo o njihovim ljudima, načinu života, nasleđu i umetnosti na način koji verno oslikava njihovu kulturu u istorijskom kontekstu. Naglasak je uvek na obrazovanju, iskustvu i komunikacijama, na autentičnosti, transparentnosti i iskrenosti takvih susreta.⁴⁹

2.1 Razvoj kulturnog turizma

Sve veći broj turista nastoji da zadovolji raznovrsne potrebe kroz specifične turističke proizvode. Istovremeno sve veći broj ponuđača proizvoda i usluga u turizmu je shvatio koliku dobit ima od kreiranja novih turističkih proizvoda u skladu sa zahtevima savremenog turista. Samim tim dolazi do poboljšanja ranijih i do pojave novih turističkih proizvoda. Veza između ovakvih turista i turističkih proizvoda proizvela je i terminološku odrednicu za novu vrstu turizma-*tematski turizam* ili specifični vidovi turizma.⁵⁰

Kulturni turizam znači planirano putovanje i posete drugim kulturama i mestima da bi se nešto naučilo o njihovim ljudima, načinu života, nasleđu i umetnosti na način koji verno oslikava njihovu kulturu u istorijskom kontekstu. Naglasak je uvek na

⁴⁷ Ibid. -pristupila 02.07.2015

⁴⁸ Jovanović V., (2013), *Tematski turizam-skript.*, Prvo izdanje, Univerzitet Singidunum, Beograd, str.2.

⁴⁹ Ibid. str.122.

⁵⁰ Ibid. str.2.

obrazovanju, iskustvu i komunikacijama, na autentičnosti, transparentnosti i iskrenosti takvih susreta.⁵¹

Kulturni turizam pomaže razumevanju međukulturalnosti, interakcije između različitih kultura i njihovog značaja za evropski identitet i prepoznavanje zajedničkih vrednosti. Kulturni turizam pomaže izgradnji pozitivnog imidža celokupnog društva i boljeg odnosa sa drugim narodima. Ova vrsta turizma podržana je i od strane Evropske Unije. Evropska unija, Veće Evrope i UNESCO⁵² predstavljaju tri najznačajnija tela koji doprinose razvoju kulturnog turizma na Evropskom kontinentu.

Evropska Unija je uticala na postavljanje transnacionalnih politika razvoja kulturnog turizma a Veće Evrope i UNESCO imaju sve veći uticaj unutar i izvan Evrope.⁵³

Kultura predstavlja jedan od najuzvišenijih domena čovekovog života, to je proces rasta i uzgajanja koji je svojstven celom živom svetu. Kulturni turizam pruža podršku u zaštiti očuvanja lokalnih vrednosti, uprkos globalizaciji koja utiče i na turistički i na kulturni sektor. U Evropskoj uniji se pridaje velika pažnja i ekonomska važnost turizma i kulturnog turizma, koga čine istorijski gradovi, kulturno nasleđe, nematerijalno nasleđe, događaji i sl, koji čine mesto specifičnim i ne mogu biti predmet globalizacije, kao što je slučaj sa većinom poslovnih delatnosti.

Kulturni turizam je motivisan potrebom turista da posete mesta sa atraktivnim kulturnim i kulturne sadržaje. Ti sadržaji mogu biti svakodnevni život lokalne zajednice uključujući svetkovine, festivale i druge kulturne i umetničke programe, kao i kulturna dobra i kulturne celine, kako bi se upoznale, razumele i poštovale različite lokalne i regionalne kulture. Osnovne funkcije kulturnog turizma je da nacionalne i lokalne vrednosti destinacije predstavi turistima, ali istovremeno da turističke destinacije obogati kulturnim sadržajima čime bi se učinile atraktivnijim za domaće stanovništvo. Zahvaljujući kulturnom turizmu, festivali, kulturne i umetničke manifestacije, lokalne svetkovine i umetnički programi okupljaju turiste ali i lokalno stanovništvo. Pored navedenog kulturna dobra banjskog, morskog, planinskog ili kongresnog turizma privlače turistu i izazivaju njegovo divljenje, iako u njemu boravi

⁵¹ Ibid.str.122.

⁵² Pogledati: UNESCO (1972), *Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*.Paris, 16 November 1972, UN1972,Paris , UNESCO(2003),*Convention for safeguarding of the Intangible Heritage*,Paris,17 October 2003, UN,Paris

⁵³ Cengiz H., Eryilmaz S., Eryilmaz Y.,(2006), *The importance of cultural Tourism in the EU Integration Process, U Congress Report, 42nd ISOCARP Congress. Istanbul/TUR. 14-18 September 2006. Istanbul: str.1-8.*

prevashodno zbog lečenja, odmora, rekreacije ili stručnog usavršavanja. Kultura, dakle, uvek privlači turiste, samo je pitanje da li je ona za njega vidljiva ili je skrivena.

Zato je osnovni problem kulturnog turizma u aktiviranju, očuvanju i prezentaciji kulturnih potencijala.⁵⁴

Rimski sporazum Europske unije iz 1957. godine, koji u to vreme nije predvideo kulturnu ulogu EU, proširen je na područje kulture 1977. godine i tada je kultura definisana kao "društveno - ekonomska celovitost koju stvaraju pojedinci i poduzimanje namenjeno stvaranju i distribuciji kulturnih proizvoda i usluga".⁵⁵

Konačno, pravi interes EU za kulturu utvrđen je tek 1991. godine kada su u sporazumu iz Maastrichta izdani dokumenti koji definišu ulogu kulture u Evropi.

U dokumentu aktivnosti usmerenih na kulturu određeni su osnovni ciljevi:⁵⁶

- Unapređenje znanja i širenje kulture i istorije evropskog naroda
- Konzervacija i očuvanje kulturnog nasleđa od evropskog značaja
- Nekomercijalna kulturna razmena
- Umetničko i književno stvaranje, uključujući i audio-vizuelni sektor

Stoga se može zaključiti da su osnovni ciljevi kulturnih aktivnosti Evropske unije sledeći:

- zaštita evropske prošlosti pomažući u očuvanju i povećanju svesnosti našeg zajedničkog kulturnog nasleđa u svim njegovim oblicima
- stvaranje okruženja koje vodi razvoju kulture u Evropi
- omogućavanje da se uticaj evropske kulture oseća širom sveta, podsticanjem saradnje sa zemljama koje nisu članice.

Kroz ove je ciljeve kulturno nasleđe postalo od naročite važnosti pa su posebnim programom pod imenom "Raphaël" iz 1995. godine određene aktivnosti EU u kulturi u svrhu zaštite, pomoći i unapređivanja kulturnog nasleđa, potsticanja saradnje i ujedinjavanja snaga u znanju, ekspertizama i praksi na polju zaštite kulturnog nasleđa na evropskom nivou, omogućavanja pristupa kulturnom nasleđu široj javnosti, doprinosa informacijama u afirmaciji pripadanja evropskom stanovništvu

⁵⁴ Đukić Dojčinović V. (2005), *Kulturni turizam*, Klio, Beograd, str. 15-17.

⁵⁵ Richards, G. 2005[1996], *The Policy Context of Cultural Tourism*; Greg Richards (ed), *Culture Tourism in Europe*, CAB International, Wallingford, Atlas re-issued 2005, str. 73
(<http://independent.academia.edu/gregrichards/Cultural-Tourism-Publications>)

⁵⁶ Ibid. str. 74.

kroz veće poznavanje kulturnog nasleđa, razvijanja podrške za obogaćivanje međusobnog razumevanja, prakse i realizacije evropskih potencijala i negovanja saradnje sa zemljama nečlanicama, posebno sa Većem Evrope.⁵⁷

2.2 Vrste kulturnog turizma

Pojam kulturni turizam je po svojoj prirodi veoma složen i nije ga jednostavno objasniti. Prvenstveno zato što nije prost spoj pojmova „kultura” i „turizam”. Jedan od osnovnih ciljeva, koji stoje pred upravljanjem prirodnim i kulturnim nasleđem, jeste da se proglasi njegov značaj za društvo i potreba za njegovom zaštitom.

Tipičan spisak vrsta lokacija ili atrakcija za koje se smatra da privlače kulturne turiste daje ECTARC (1989):⁵⁸

- arheološke lokacije i muzeji
- arhitektura (ruševine, čuvane građevine, celi gradovi)
- umetnost, skulpture, galerije, festivali, događaji
- muzika i ples (klasičan, narodni, savremeni)
- drama (pozorište, film, dramaturgija)
- proučavanje jezika i književnosti, obilasci, događaji
- religijski festivali, hodočašća
- kompletne (narodne ili primitivne) kulture i podkulture

Svetska turistička organizacija (WTO) je dala 1985. godine dve definicije pojma kulturnog turizma – užu i širu.⁵⁹

U užem smislu kulturni turizam podrazumeva kretanje ljudi sa jakom kulturnom motivacijom – lepe umetnosti, putovanja do festivalskih i drugih kulturnih događaja, posete znamenitosti i spomenika. To označava putovanja ljudi koji imaju visoko razvijenu turističku kulturu.

Definicija u širem smislu obuhvata sva kretanja ljudi sa jakom kulturnom motivacijom – lepe umetnosti, putovanja do festivalskih i drugih kulturnih događaja, posete znamenitosti i spomenika, zbog zadovoljavanja ljudskih potreba za raznovrsnošću, usmerenim ka povećanju kulturnog nivoa pojedinca i stvaranju novih

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ Richards G. 2005 [1996], *The scope and significance of cultural tourism*, Greg Richards (ed), *Culture Tourism in Europe*, CAB International, Wallingford, Atlas re-issued 2005, str. 23
(<http://independent.academia.edu/gregrichards/Cultural-Tourism-Publications>)

⁵⁹ *Ibid.* -pristupila 03.07.2015

znanja i iskustava. Iz ove definicije proizilazi zaključak da je motivacija kod ljudi koji putuju različita i rezultat je različitih faktora.

Kulturni turizam privlači sve veći broj turista. Prema proučavanju Evropske komisije 20% turističkih poseta u Evropi odgovara kulturnoj motivaciji posetilaca, dok se 60% evropskih turista bavi aktivno kulturnim otkrićima i kulturnim turizmom. Sve to pretvara turizam i posebno kulturni turizam u značajnu, ne samo profitabilnu, nego i humanu delatnost.

Prema povelji Međunarodne federacije novinara i pisaca o turizmu (FIJET) kulturni turizam direktno pomaže „utvrđivanju međusobnog uvažavanja među narodima, kroz upoznavanje sa istorijom; čistoćom šuma, jezera, mora i vazduha; očuvanjem iskorijskih, kulturnih i arheoloških spomenika”.⁶⁰

Prema mišljenju stručnjaka jedan od kriterijuma pri savremenoj klasifikaciji kulturnog turizma, pa prema tome i resursa, treba da bude istovrsnost socio-kulturnih potreba i kulturnih atrakcija, pošto se određene vrste i forme pojavljuju u vidu kulturne sredine. Na osnovu tog kriterijuma u literaturi se izdvajaju sledeće vrste kulturnog turizma.⁶¹

- Religiozni (obrazovni religiozni, hodočašće, misionarstvo, festivalski religiozni turizam) - oblik kulturnog turizma koji podrazumeva turistička putovanja radi zadovoljenja religioznih potreba. Uključuje posete različitim religioznim centrima, svetim mestima, spomenicima sa istorijskom vrednošću.
- Obrazovni (kongresni, obrazovna putovanja, industrijski) – predstavlja turističko putovanje koje ima za cilj da turisti proširuju svoje obrazovanje iz sopstvene potrebe za tim ili kao potreba za proširenjem obrazovanja na profesionalnoj osnovi. Upoznavanjem sa stranim i savremenim tehnologijama odnosi se na industrijski turizam: vojne baze, rudnici, stare fabrike, automobilske parkovi, sajmovi tehnike i sl. U turističke svrhe može da se upotrebi demonstriranje načina pečenja rakije, izložba starih poljoprivrednih mašina (vešalica, žetalica, trlica, itd.), prevoznih sredstava – fijakera, starih lokomotiva, automobila i sl. U okviru obrazovnog turizma se posebno izdvaja kongresni turizam. Kongresi su manifestacije različitog karaktera (naučne, kulturne političke, sportske) i vremena

⁶⁰ FIJET – Međunarodna federacija novinara i pisaca o turizmu.

⁶¹ Hadžić O. (2005), *Kulturni turizam, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Prirodno-matematički fakultet, Novi Sad, str.27.*

trajanja. Kongresni turizam je među najskupljim vrstama turizma, odlikuje se veoma visokim kvalitetima usluga i iziskuje specijalne uslove za organizaciju i izvođenje. Uslovi za kongresni turizam postoje u većim gradovima, koja raspolažu posebnim smeštajnim kapacitetima i kongresnim salama.

- Folklorni - kroz različite oblike klasičnog folklor obogaćuje različite aspekte kulturnog turizma. Turisti posećuju praznike i sabore narodnog stvaralaštva, praznike tradicionalnih nacionalnih proizvoda i dr. Tu spadaju narodni vašari i praznici, gde se prikazuju autentični folklori, narodne nošnje, nacionalna kuhinja i sl. Folklorni turizam obuhvata autentičan folklor koji je povezan s tradicionalnim praznicima. Turisti se upoznaju sa najpoznatijim običajima iz nacionalnog crkvenog kalendara, s svadbenim, žetvarskim, setvenim, uskršnjim, božićnim i drugim obredima, pesmama, prelom, zabavom, degustacijom, itd. Istovremeno se preko načina života, može prezentirati i interpretirati predeona raznovrsnost, lokalna energija i multikulturalnost zemlje.
- Festivalski - podrazumeva turistička kretanja uzrokovana održavanjem različitih manifestacija. To su festivali različitih vrsta umetnosti, autentičnih događaja i sl. Tu se uključuju filmski, muzički, pozorišni i art festivali, karnevali, kulturni praznici i artistički događaji koji predstavljaju različite žanrove u oblasti umetnosti. U festivalski turizam spadaju adaptacije poznatih narodnih praznika, praznici specifičnih nacionalnih simbola i sl.
- Kulturni turizam - povezan sa kulturno-istorijskim nasleđem (istorijski i arhitektonski spomenici, muzeji i galerije) je vid specijalizovanog turističkog putovanja, sa ciljem da se posete istorijski i arhitektonski spomenici, muzeji, manastiri, tvrđave i dr. Kulturno nasleđe je u osnovi interesa prema toj vrsti turizma, koja objedinjuje pažnju posetilaca, povezano s različitim drevnim naseljima, etnografskim rezervatima, istorijskim spomenicima, arhitektonskim objektima, zamkovima, tvrđavama, manastirima, rezervatima, galerijama muzejima i dr. Za ovu vrstu kulturnog turizma od presudnog značaja je prezentacija i interpretacija nasleđa i konteksta u kome je nastalo i menjalo se.

U evropskoj praksi postoji čak vojno-istorijski turizam, za koji na ovim prostorima postoje izuzetni potencijali (mesta bitaka Prvog i Drugog srpskog ustanka, Prvog i Drugog svetskog rata).

2.3 Evropski gradovi kulture

Evropski grad kulture je naziv koji dobija jedan ili više gradova u Evropskoj uniji za vremenski period od jedne godine. U ovom periodu izabrani grad dobija priliku da prezentuje svoj kulturni život. Evropska komisija dodeljuje ovu titulu. Ova titula u poslednje vreme predstavlja titulu prestiža. Gradovima se pruža mogućnost da promovišu i unaprede svoje kulturne vrednosti, istaknu različitosti, izvuku i socio-kulturne i ekonomske koristi.

Poslednjih godina se status grada-prestonice evropske kulture sve više koristi kao način oživljavanja kulturnog života u gradu, aktivacije kulturnih potencijala kao i za oživljavanje svih delatnosti koje su sa tim povezane (turizam, ugostiteljstvo, usluge, saobraćaj)⁶²

Kulturni turizam je prepoznat kao održivi oblik turizma koji pomaže u regeneraciji urbanih sredina, očuvanju i promocijinacionalnih kulturnih baština i tradicije u osiguravanju boljeg standard lokalnom stanovništvu, a koji istovremeno minimalno narušava resursnu osnovu na kojoj se razvija. Prepoznat je od strane lokalnih udruženja, nacionalnih vlada i međunarodnih organizacija, pa se sve više programa i projekata koji su usmereni na njegov dalji razvoj. Prvi od takvih projekata pokrenut je 1983. godine na predlog grčke ministarke kulture Meline Merkuri, a radi se o projektu „Evropski grad kulture“. Cilj projekta je da se istakne kulturno bogatstvo i raznolikost gradova Evrope. Projekat je zaživeo 1985. godine proglašenjem Atine kao prvog grada-domaćina. Od tada se svake godine jedan ili više gradova proglašava „Evropskom prestonicom kulture“, a 2021. godine ta čast će se ukazati i nekom od srpskih gradova.⁶³

U 2015. godini evropski gradovi kulture su Mons (Belgija) i Plzen (Češka), dok su sledeći gradovi kulture određeni do 2019 godine:⁶⁴

- 2016 Donostia-San Sebastian (Španija), Wrocław (Poljska)
- 2017 Aarhus (Danska), Paphos (Kipar)
- 2018 Leeuwarden (Holandija), Valetta (Malta)
- 2019 Matera (Italija), Plovdiv (Bugarska)

⁶² <http://www.beograd2020.com/evropska-prestonica-kulture-> pristupila 30.05.2015

⁶³ Ćirković N. (2014), *Културни туризам у функцији развоја туризма Новог Сада*, diplomski rad, Univerzitet u Nišu, prirodno-matematički fakultet, departman za Geografiju, Niš.

⁶⁴ European Commission, *European Capitals of Culture*, http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en.htm

Ono što je značajno za turizam je da gradovi titulom Evropski grad kulture stižu široku promociju, dobijaju priliku da unaprede, ožive i slikovitije prezentuju svoju kulturnu baštinu, da je prikažu većem broju posetilaca, poboljšaju svoj imidž. Kako je turizam povezan sa nizom sektora koji su neposredno vezani za turističku delatnost dolazi do mnogo većih ekonomskih efekata.

Uključuju se, između ostalih, ugostiteljstvo, usluge, saobraćaj, prodaja suvenira i drugo. Na turističkoj privredi i lokalnom stanovništvu ja da ožive manje poznato ili zapušteno nasleđe, da dobrim marketingom privole posetioce da se što duže zadrže u njihovom gradu. Takođe je bitna i uloga države u pružanju podrške gradovima prilikom konkurisanja za Evropski grad kulture i njena svest o značaju ove šanse. Titula grada evropske prestonice je i šansa Beograda, koji se uglavnom doživljava kao grad zabave, ali ne i kao kulturni centar.

III. KULTURNI TURIZAM U GRČKOJ

1. Razvoj turizma Grčke

Brzi razvoj turizma na nacionalnom nivou, uticao je i na razvoj Grčke. Korišćenjem svojih resursa, prirodnih lepota, tople klime, kulture i istorije, u ovoj oblasti je došlo do veoma brzog razvoja turizma i stvaranja imidža uspešne turističke destinacije. Turistički razvoj počinje '60-ih godina prošlog veka, kada je Grčka Nacionalna turistička organizacija (GNTO) izgradila takozvane Ksenija hotele.⁶⁵ Ksenija je bio zvanični naziv Nacionalnog programa izgradnje hotelskih kompleksa u Grčkoj koji je počeo 50-tih godina (do tada su na nacionalnom nivou postojali samo pojedini hoteli u većim gradovima kao i na Rodosu i Krfu). Prvi lanac hotela u Grčkoj sagrađen je na istočnom delu Krita, oblast Lasithi u gradu Agios Nikolaos-u 1968. godine. Tokom ovog perioda brojni hoteli su izgrađeni na lokacijama povezanim sa kulturnim turističkim atrakcijama, poput Delfa i Olimpije.⁶⁶

Međutim, tokom 1970-ih, javljaju se novi naponi da se turistička ponuda Grčke diverzifikuje i da se razvije kultura kao jedan od elemenata grčkog turističkog

⁶⁵ Mousa, M. (2012): *Xenia Hotels Project, 1950-1967. Reapproaching the role of Post-War Modern Architecture in Greece*, EPOKA University- Department of Architecture, First International Conference on Architecture and Urban Design, Tirana-Albania, April 19-21 2012, EPOKA University- Department of Architecture, Tirana.

⁶⁶ Kalogeropoulou H. 2005 [1996], *Cultural Tourism in Greece*, Greg Richards (ed), *Culture Tourism in Europe*, CAB International, Wallingford, Atlas re-issued 2005, str.139.

proizvoda. Od 1975, GNTTO se angažuje u programima restauracije i razvoja tradicionalnih zgrada na brojnim lokacijama širom Grčke (Grčka Nacionalna Turistička Kancelarija 1992). Cilj programa je da sačuva građevine i izgled gradova koji predstavljaju grčku kulturu, i da razvije ove resurse za turističku upotrebu, time stvarajući prihode kako bi poboljšali zaposlenje i dalju konzervaciju.

Projekat se uglavnom bazira na razvijanje i očuvanje zabačenih naseobina koja se usled ruralne depopulacije smanjuju.⁶⁷

U periodu od 1968. do 1975. godine izgrađeni su veliki turistički kompleksi, a došlo je i do pojave drugih preduzeća iz turističke industrije, kao i razvoja dodatnih turističkih usluga. Turisti su postali zasićeni španskim ostrvima i obalom i počinju da tragaju za novim alternativnim turističkim destinacijama i kao takva, Grčka dobija na popularnosti kod turoperatora a samim tim i turistima. Turisti koji najviše posećuju Grčku dolaze iz zemalja EU (Velika Britanija, Nemačka, Rusija) i Amerike, a zadnjih godina je sve više posećuju i turisti sa Azijskog i Australijskog kontinenta.

Grci su na vreme uvideli potencijale svoje zemlje koje poseduje za razvoj turizma i koliko turizam kao jedna od privrednih grana može da im doprinese za dalji ekonomski razvoj. Poslednjih petnaestak godina svedoci smo naglog razvoja saobraćajne i hotelske infrastrukture.

Saobraćajna povezanost Grčke sa ostalim zemljama se odigrava uz pomoć četiri vrste prevoza.⁶⁸

- Avionski saobraćaj- predstavlja svakako najlakši i najbrži vid prevoza. Dva najveća aerodroma u Grčkoj su u Atini (Elefterios Venizelos) i Solunu (Solun-Makedonija). Grčka zbog svoje razuđene obale ima više od 80 aerodroma u zemlji., do kojih vode mnoge evropske avio kompanije, organizovani čarter letovi kao i low cost kompanije. Svi aerodromi u svojoj organizaciji poseduju autobuski i taxi prevoz, koji razvozi turiste do svojih turističkih odredišta.
- Drumski saobraćaj- Grčku sa Centralnom Evropom povezuje auto put E-

⁶⁷ Kalogeropoulou H. 2005 [1996], *Cultural Tourism in Greece*, Greg Richards (ed), *Culture Tourism in Europe*, CAB International, Wallingford, Atlas re-issued 2005, str.139.

⁶⁸ European Commission, Report Directorate General XVI, Feb 5. 2000, *Thematic Study of Transport: Country Report Greece*
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/trans/pdf/greeced.pdf

75, koji se u Grčkoj završava u Atini. Od Soluna se auto put E-75 odvaja i vodi preko Kozanije do luke Igumenice koje turiste vodi za Jonska ostrva. Auto put E-90 grčku povezuje sa Bliskim istokom.

- Vodeni saobraćaj- Najveće luke u grčkoj su u Solunu, Pirej (luka u Atini), Patri (Peleponez), Heraklionu (Krit). Sve ove luke su povezane sa većim lukama susednih zemalja u Turskoj, Italiji, Kipru, Albaniji, Egiptu Izraelu itd...Sve luke u zemlji su tokom cele godine organizovane za prevoz turista od većih gradskih luka do luka manjih grčkih ostrva.
- Železnički saobraćaj - predstavlja najslabije razvijeni vid saobraćaja za pristizanje turista u grčku. Grčka je železničkom prugom povezana u glavnom sa susednim zemljama, Makedonijom, Turskom i Bugarskom. Metro kao vrsta železničkog saobraćaja postoji samo u Atini, dok je u Solunu još uvek u izgradnji.

Putevi u Grčkoj se razlikuju po kvalitetu i učestalosti opravke, pri čemu su svi veći gradovi povezani lepim, širokim autoputevima sa više traka, a manji gradovi užim ulicama. Da biste došli do najspektakularnijih i udaljenih lokacija možda ćete morati da se provlačite kroz veoma uske puteve koji se mogu pretvoriti u šljunkovite u dužem delu puta često duplirajući procenjeno vreme dolaska. Malo opreza treba dodati i upozoriti strane vozače na opasnosti ovih modernih grčkih autoputeva. Iako je ograničenje brzine 120 km/sat vozači Grci uglavnom krše ovo pravilo⁶⁹.

Hotelska infrastruktura u Grčkoj je veoma razvijena. Smeštajni kapaciteti u Grčkoj se dele na osnovne (hoteli, moteli, pansioni, bungalovi) i komplementarne (ostali oblici smeštaja).⁷⁰

-1965.godine. Grčka je raspolagala sa 48.487 ležaja u osnovni smeštajnim kapacitetima.

-1985.godine. broj ležaja se povećao na 334.300.

-1992.godine.broj ležaja osnovnih kapaciteta je iznosio 475,8 hiljade ležaja.

-2000.godine. ovaj broj je porastao na 594 hiljade ležaja

Razvoj osnovnih smeštajnih kapaciteta, nastavio se i u narednim godinama.

⁶⁹www.grckainfo.com/stranica-voznja-u-grckoj-148.html - pristupila 26.5.2015

⁷⁰Unković S., Zečević B. (2011), *Ekonomika turizma*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, str.315.

Posebno je bitno napomenuti organizaciju Olimpijskih igara u Grčkoj 2004 godine, koje su zahtevale dodatnu izgradnju smeštajnih kapaciteta. U 2006 godini broj osnovnih smeštajnih kapaciteta je iznosio 693 hiljade ležaja. Nakon organizacije Olimpijskih igara 2004 godine i Euro Songa 2006 godine, Grčka polako počinje da se suočava sa prvim pokazateljima ekonomske krize koja će uslediti, zbog čega dolazi do opadanja mogućnosti za nastavak izgradnje smeštajnih kapaciteta.

Klasifikacija hotela, kao i soba i apartmana za iznajmljivanje u Grčkoj sprovodi se od strane Grčke Nacionalne turističke organizacije (GNTO). Stari sistem kategorizacije je imao podelu na Lux, A, B, C, D, i E. Danas se primenjuje novi sistem kategorizacije zvezdicama "star ratings"⁷¹

- 5***** odgovara LUX hotelima koji zadovoljavaju kompletni komfor turista sa visokim platežnim mogućnostima.
- 4**** odgovara A kategoriji gde spadaju najbolji hoteli u zemlji.
- 3*** odgovara B kategoriji hotela koji su prilagođeni za turiste srednje platežne moći i oni su uvek čisti i zadovoljavaju najosnovnija očekivanja za komfor.
- 2** odgovara D kategoriji hotela u kojima je uglavnom kupatilo zajedničko sa više soba i koji su prilagođeni što se tiče cena za turiste niske platežne moći.
- 1* odgovara E kategoriji smeštaja.

Grčka je u svetu poznata kao turistička destinacija isključivo za letnje odmore "sunca i mora." Međutim ona poseduje potencijale i za ostale **vrste turizma** među kojima se mogu izdvojiti:⁷²

- Nautički turizam- iz godine u godine zbog svoje razuđene obale i brojnih grčkih ostrva sve više turista veće platežne mogućnosti se odlučuje da ovu zemlju poseti kruzerom ili jedrilicom.
- City break turizam- je fokusiran najviše na dva najveća Grčka grada Atinu i Solun.
- Kulturni i verski turizam- duboka istorija ove zemlje svakako ima da pokaže kulturno istorijsko nasleđe svojih predaka. Bogata je muzejima, arheološkim

⁷¹ http://ec.europa.eu/consumers/ecc/docs/hotel_establishment_classification_EU_en.pdf

⁷² <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=36§orID=37&la=1-pristupila> 04.07.2015

nalazištima i crkvama, koje datiraju iz različitih perioda

- Zimski turizam- ovaj vid turizma je manje zastupljen na prostorima Grčke iako Grčka ima odgovarajuće prirodne resurse. Ovaj vid turizma može da se razvije ulaganjem u smeštajne kapacitete i sportsku infrastrukturu.
- Seoski turizam- treba na pristojnom nivou opremiti seoska domaćinstva i razviti interes meštana za pružanje usluga turistima.
- MICE (poslovni) turizam- pozicionira Grčku kao jednu od glavnih turističkih konferencijskih centara za poslove regionalnih preduzeća.

Ekonomski učinak turizma u Grčkoj je veliki. Direktan doprinos turizma u 2014.godini iznosio je 11,8 milijardi eura (7% ukupnog BDP), u 2015. godini očekuje se porast za 3,6% ili ti 12,3 milijardi eura.⁷³

Nemirne godine štrajkova i političke nestabilnosti koje su usledile u period posle održavanja Olimpijskih igara imale su negativne posledice na turizam u zemlji, jer su je turisti zamenjivali za ostale mirnije destinacije. Turizam je i tokom godina krize bio jedan od glavnih privrednih motora zemlje zbog⁷⁴:

- Napora grčkih turističkih vlasti za unapređenje turističkog proizvoda.
- Dovođenje turista sa novih tržišta kao što su Rusija, Izrael, Turska i Kina.

Razvoj turističke industrije u Grčkoj se fokusira na⁷⁵:

- Proširenje turističke sezone
- Povećanje turista sa većom-platežnom moći
- Povećanje prosečne dnevne potrošnje
- Otvaranje novih turističkih tržišta

⁷³ <http://www.wttc.org/->

/media/files/reports/economic%20impact%20research/countries%202015/greece2015.pdf- pristupila 07.07.2015

⁷⁴ <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=36§orID=37&la=1>-pristupila 07.07.2015

⁷⁵ <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=36§orID=37&la=1>-pristupila 07.05.2015

Država se sada stabilizovala i Grčka se vratila u sam vrh najpoželjnijih lokacija za sunčani odmor. Grčka danas predstavlja vodeću turističku zemlju u svetu i Evropi. Procenjuje se da će Grčka u 2015. godini ponovo biti na listi 15 najposećenijih turističkih destinacija u svetu. Grčka je zemlja koju očekuje nastavak pozitivne razvojne tendencije kada je reč o perspektivnom razvoju turizma do 2020. godine.

2. Povezanost kulture i turizma u Grčkoj

Turističke potrebe se formiraju u mestu stalnog boravka. Ukoliko su to veći gradovi i industrijski centri, oni se odlikuju izvesnim stepenom ugroženošću životne sredine. Za razliku od njih, prostori izvorne, dobro očuvane ili svrsishodno zaštićene prirode i antropogenih vrednosti privlače turiste i omogućavaju zadovoljenje njihovih turističkih potreba.⁷⁶ Antropogene turističke vrednosti su oni objekti, događaji i manifestacije u prostoru koje podstiču kulturna i manifestaciona turistička kretanja. To potiče iz estetskih, kuriozitetnih, umetničkih i znamenitih karakteristika turističke privlačnosti. Kako poseta antropogenih turističkih vrednosti i organizacija odgovarajućih manifestacija često nije vremenski uslovljena, turistički promet se može odvijati tokom cele godine i koristiti za produženje turističke sezone. Ovo su kompleksne, samostalne i komplementarne vrednosti koje zavise od opšte, istorijske, etnografske, umetničke i kulturne vrednosti i njihove prepoznatljivosti na turističkom tržištu. Ovo znači da privlačnost antropogenih turističkih vrednosti može biti lokalna, regionalna, nacionalna, međunarodna i svetska. Po obliku pojavljivanja antropogene turističke vrednosti dele se na etnološke, umetničke, ambijentalne, manifestacione i pejzažne.⁷⁷

Dug kontinuitet života ljudi na Zemlji uslovio je niz etnografskih specifičnosti koje su od posebnog interesa za savremeni turizam. Etnografske turističke vrednosti su u osnovi komplementarne, kako sa drugim antropogenim, tako i sa brojnim prirodnim turističkim privlačnostima. One doprinose obogaćivanju sadržaja turističkog boravka i ostvarivanju većih ekonomskih i vanekonomskih efekata turizma. Najbolje su valorizovane u zemljama razvijenog turizma poput Grčke.⁷⁸

Umetničke turističke vrednosti valorizuju se samostalno u grupama sa drugim prirodnim i antropogenim turističkim vrednostima u neposrednom okruženju, kao i

⁷⁶ Stanković S. (1994), *Turistička geografija, Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, A.M.I.R., str.33.*

⁷⁷ *Ibid.* str.90.

⁷⁸ *Ibid.* str. 91.

kroz odgovarajuće manifestacije. Umetnička ostvarenja materijalne kulture i velikog istorijskog značaja štite se posebnim zakonima i uvršćuju u kulturnu baštinu pojedinih naroda, ili upisuju u listu svetske baštine pod starateljstvom OUN.

Za razliku od onih sa naglašenim nacionalnim obeležjima, svojstima i vrednostima, ima i takvih, koje imaju univerzalnu svetsku vrednost, te su deo prošlosti za budućnost.⁷⁹

Od posebnog su značaja umetnička ostvarenja antičkog sveta Grčke. Arheološki i istorijski dobro proučeni, brojni lokaliteti i predmeti, poznati su čitavom kulturnom čovečanstvu. Troja, Mikena, Trinit, Krit, Kos, Delfi, Atika, Epidaurus i druga nalazišta, simbol su umetničke i kulturne prošlosti Grčke.⁸⁰

Grčka je zemlja sa bogatim kulturnim i istorijskim nasleđem, tradicijom i specifičnim jezikom. Kultura je jako važna za grčki nacionalni identitet. U Grčkoj postoji bliska veza između turizma i kulturnog nasleđa ove zemlje. S jedne strane, kulturna nasleđa mogu poslužiti kao turističke atrakcije, dok turizam može da dovede do finansijske i političke podrške zemlje.

Helenska Republika je bila jedna od prvih zemalja u Evropi koja je usvojila zakone iz oblasti kulturno-istorijskog nasleđa. Godine 1834. Zakon (10/22, mesec maj) je glasio: "Svi antikviteti unutar Grčke spadaju u dela grčkih predaka, smatraju se nacionalnom imovinom koja pripada svim Grcima", i dalje navodi da: „ sve ruševine i drugi antikviteti pronađeni na nacionalnom zemljištu ili ispod njega, na morskom dnu, u jezerima ili močvarama, su u vlasništvu države“.⁸¹ Zakon je obnovljen 2002 godine po zakonu 3028/2002 „ O zaštiti antikviteta i kulturnog nasleđa uopšte“, koji se odnosi na drevne pokretne i nepokretne spomenike i druge zaštićene kulturne objekte koji datiraju iz praistorijskih, drevnih, vizantijskih i postvizantijskih vremena.

Grčka je svoj kulturni proizvod zasnovan na kulturi bazirala na antičkom nasleđu. Veličanstveni hramovi, svetilišta, amfiteatri, palate koji svojim ostacima svedoče o visokorazvijenoj starogrčkoj civilizaciji bacaju senku na neantičko kulturno nasleđe. Osim antičkih, vizantijskih i postvizantijskih spomenika i arheoloških nalazišta ostale kulturne atrakcije uključuju mostove, vetrenjače, fontane, statue, zgrade od istorijskog značaja itd.

⁷⁹ *Ibid.* str. 93.

⁸⁰ *Ibid.* str. 98.

⁸¹ <http://savingantiquities.org/a-global-concern/greece/>- pristupila 15.06.2015

Grčka istorija i kulturni identitet izgrađeni su na antičkim uzorima, ali savremena Grčka ima da ponudi i modernu umetnost i nematerijalno kulturno nasleđe. Živa grčka muzika i izvorni melos dočaravaju pravu atmosferu ove mediteranske zemlje. Stranci su njome posebno oduševljeni i vole da uživaju u takozvanim Grčkim večerima, da gledaju kako Grci provode svoje večeri uz ples, muziku, tradicionalni instrument sirtaki, a tu je i tradicionalna grčka rakija koja je i čest suvenir. Čin lupanja tanjira i posipanja cveća dodatno je ostavljao upečatljiv i lep utisak o ovom temperamentnom narodu.

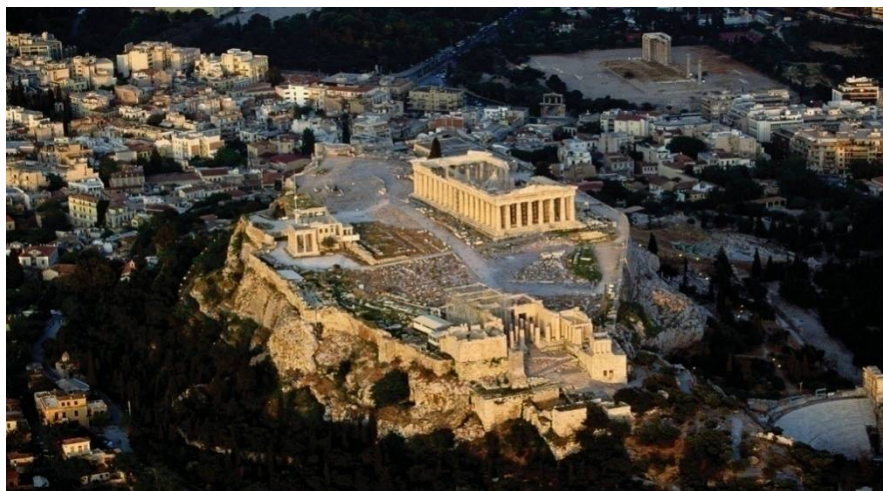
Grčka nije samo destinacija mora, peska i antičkog nasleđa, ona je takodje zemlja koja je poznata po svojoj mediteranskoj kuhinji, planinskim predelima i jeziku koji je bio osnov za razvoj mnogih savremenih jezika, jedinstvene muzike i plesa. Grčka svakako zaslužuje da njen materijalni i nematerijalni kulturni turizam bude oblikovan u posebnu turističku ponudu.

3. Kulturno- istorijski resursi Grčke

Kada kažemo Grčka odmah se pomisli na turizam u ovoj zemlji. Zahvaljujući svom geografskom položaju, razučenoj obali, klimi i istoriji, Grčka danas predstavlja jednu od vodećih turističkih destinacija u Evropi. Kulturno-istorijsko nasleđe Grčke je od velikog značaja za svet, jer su stari Heleni kao narod u velikoj meri zaslužni za stvaranje svetske istorije. U zemlji koja ima tako bogato istorijsko nasleđe kao Grčka, nije nimalo lako izdvojiti najzanimljivija mesta.

AKROPOLJ – "Grad na brdu", Akropolj u Atini je simbol antičke Grčke. Ovo svetilište je posvećeno grčkoj boginji Atini. Akropolj je star oko 2400 godina i predstavljao je centar Mikenskog kraljevstva. Ovaj grad na brdu je utvrđen zidovima. Sa hrama posvećeno boginji Niki prostire se najlepši pogled na Atinu. Najpoznatije građevine unutar Akropolja su: Partenon, hram boginje Nike, Erehteon Propilaja. Ovo svetilište je tokom vekova imalo različite uloge (trezor, versko stecište, mesto za održavanje religijskih festivala, vojno utvrđenje). Ovo brdo inače antičko svetilište vidljivo je iz bilo koje tačke u Atini.

Najpoznatija građevina koja se nalazi na Akropolju je svakako hram Partenon, koji je posvećen devici (grčki, parthena=devica) Atini. Izgradnja ovog hrama trajala je 15 godina.⁸²

Slika 2. Akropolj

Izvor: <http://www.google.com/images/akropolj>

METEORI – Sveti meteori- Monaški grad na stenama je najveći i najznačajniji pravoslavni centar monaštva u Grčkoj posle Svete Gore. Nalaze se u sverozapadnom delu Tesalije između planine Pindosa i Antihasijske. Već od 11. veka, prvi pustinjaci nastanjivali su se u šupljinama vetrovitih stena. Meteori predstavljaju jedan od najčudesnijih geoloških fenomena naše planete. Poznati po načinu kako su se ljudi penjali na vrhove stena gde su se nalazili manastiri. Prvi stanovnici su se penjali do vrha pomoću skela napravljenih od greda. Grede su učvršćivane pomoću klinova koji su ubacivani u pukotine. Ostaci ovakvih skela mogu se videti i danas. Nepristupačnost vrhova stena omogućava da se zajednica monaha dugo održi i razvije. Manastiri su se razvijali mnogobrojnim poklonima vernika, privilegijama i odobrenjima vladara, aristokrata i vladajućih krugova

Na Meteorima je osnovano 24 manastira od kojih je danas većina u ruševinama, dok su očuvani: Veliki Meteori, Varlaam, Sveta Trojica, Sveti Stefan i Sveti Nikola Anapafsa. Teritorija Meteora je proglašena za "sveto mesto" po zakonu Grčke države od 1995. godine i odlukom Grčke crkve iz 1990 godine.

⁸² UNESCO, World Heritage Convention, World Heritage List, Acropolis Athens, <http://whc.unesco.org/en/list/404>, - pristupila 04.07.2015.

UNESCO je Meteore proglasio kao svetsku baštinu koja se mora po svaku cenu sačuvati.

Slika 3. Meteori

Izvor: <http://www.google.com/images/meteori>

ATOS – ili “Sveta Gora” je planina i “monaška republika” koja se nalazi na poluostrvu Halkidiki u severnoj Grčkoj. Na Atosu se nalazi 20 manastira (grčki, bugarski, rumunski, ruski i srpski). Najpoznatiji i jedini srpski manastir na Atosu je manastir Hilandar.⁸³ Vizantijski car Aleksej III dao je hrivosulju(akt) ocu i sinu sv. Simeonu i sv. Savi kojom im se dodeljuje Hilandar i mileja (oblast oko manastira), “da Srbima bude na večni poklon”. Hilandar najveći procvat doživljava u vreme Nemanjića. Kralj Milutin oko 1300. godine, na mestu stare crkve podiže novu sabornu crkvu posvećujući je Vavedeniju Bogorodice. Car Dušan je takođe gradio manastir Hilandar kao i knez Lazar. Današnji oblik Hilandar dobija početkom 19. veka kada je u severnom delu na mestu starog ekonomskog dvorišta izgrađeno novo zdanje, a porta formirana kao jedinstveni prostor okružen konacima. Prekrasne freske, na stotine ikona različite starosti, podovi od mozaika, svete mošti, heklarski radovi, krstovi raznih veličina i mnogo drugih eksponata predstavljaju neprocenjivo blago Atosa. Na Atosu nije dozvoljen ulaz ženama zbog legende u kojoj Bogorodica traži od Jovana Krstitelja da se tu odmori i svesna prirodne lepote u kojoj se nalazi ona traži od Hrista da to pretvori u njen vrt. Turističkim brodovima je dozvoljena plovidba oko Atosa na

⁸³ Hilandar, Фондација Задужбина Светог манастира Хиландара, <http://www.hilandar.org/-pristupila> 05.07.2015.

udaljenosti od 500 m od obale što predstavlja jedini prilaz ženskom polu ovoj planini i svetoj zemlji.⁸⁴

Slika 4. Manastir Hilandar

Izvor: <http://www.google.com/images/hilandar>

EPIDAUROS – se nalazi na udaljenosti od oko 30 km od grada Nafpliona na Peleponezu. Ime je dobio po junaku Epidauros, sinu Apolona. Predstavlja jedno od najznačajnijih antičkih grčkih pozorišta i smatra se za najbolje očuvano antičko pozorište u Grčkoj u pogledu savršene akustike i harmonije. Istovremeno je bio i jedan od rehabilitacionih centara, za bolesnike iz svih krajeva Grčke, tako da se u malom muzeju u Epidaurusu mogu videti recepti sa napisanim određenim medicinskim tretmanima za određene bolesti, otkriveni u raznim drevnim zapisima. Vrhunac moći doživeo je u periodu od IV do II veka P.N.E. Goti su grad uništili u IV veku N.E., da bi ga zemljotresi konačno uništili u prvoj polovini VI veka N.E.

Čuveni Epidaurski festival, poznat kao "Atina - Epidaurus Festival" održava se svake godine na leto, i predstavlja oživljavanje starog festivala, gde su se odigravale antičke drame ili moderne predstave.⁸⁵

Mnogi poznati svetski umetnici i ansambli su učestvovali na ovom festivalu. Mitropulos, Kalas, Rostopovič, Teodorakis, Pavaroti su poznati svetski umetnici koji

⁸⁴ UNESCO, World Heritage List, Mount Athos, <http://whc.unesco.org/en/list/454>, -pristupila 05.07.2015.

⁸⁵ Sanctuary of Asclepios at Epidauros, UNESCO, World Heritage Convention, World Heritage List, <http://whc.unesco.org/en/list/491>, -pristupila 05.07.2015.

su nastupali na ovom festivalu. Ovde je nastupala Opera iz Pekinga, Bunraku - pozorište lutaka, Nurejev i dr.

Slika 5. Pozorište u Epidaurusu

Izvor: [http:// www.google.com/images/epidauros](http://www.google.com/images/epidauros)

OLIMPIJA- predstavlja jedno od najstarijih svetilišta u Grčkoj kao i mesto rođenja čuvenih Olimpijskih igara koje su se održavale svake četvrte godine u čast boga Zeusa. Za vreme igara, pored sportova, nadmetale su se i duskusuje između recitatora i govornika o filozofskim i raznim drugim temama. Početak savremenih Olimpijskih igara datira od 1986, godine gde su se prvi put održale u Atini i dan danas se poštuje tradicija gde se u starom svetilištu pali olimpijska baklja koja se dalje prenosi na olimpijski stadion u zemlji u kojoj se održavaju olimpijske igre.⁸⁶

Grčku su osvajači neprekidno pljačkali. U svakom pohodu su odnošena blaga neprocenjive vrednosti. Rimljani su konačno Grčku osvojili u drugom veku pre nove ere. Od stalnih pljačkanja i razaranja nije pošteđena i Olimpija. Bio je pokušaj da se cela Olimpija preseli u Rim, ali se od toga odustalo. Kasnije, godinama Olimpija je gubila u značaju. Zemljotres i poplave su u 6. veku N.E. je uništile mnoge zgrade. Konačno, car Teodosije je zabranio održavanje igara jer je bilo protivno hrišćanskoj tradiciji i nemoralno.

⁸⁶ *Archaeological Site of Olympia, UNESCO, World Heritage Convention, World Heritage List, <http://whc.unesco.org/en/list/517>-pristupila 05.07.2015.*

Slika 6. Olimpija, prikaz paljenja olimpijskog plamena

Izvor: <http://www.google.com/images/olimpija>

ZEJTLINLIK – vojno groblje od velikog istorijskog značaja posvećeno palim borcima (Srbi, Rusi, Francuzi i Englezi) u Solunu za vreme probijanja Solunskog fronta. Za vreme otomanske imperije na ovom mestu se nalazila pijaca za prodaju ulja-zejtina po kojoj "Zejtinlik" nosi ime. Ono što je takođe interesantno jeste priča o čuvarima groblja, čiji se posao čuvara Zejtinlika godinama prenosio sa kolena na koleno u porodici Mihajlović.⁸⁷

Slika 8. Zejtinlik

Izvor: <http://www.google.com/images/zejtinlik>

⁸⁷ Radanović, N. (2002): *U hodočašće Slavi, Zejtinlik, srpsko vojničko groblje u Solunu*, "Projekat Rastko - Biblioteka srpske kulture na Internetu"; Tehnologije, izdavaštvo i agencija "Janus", http://www.rastko.rs/rastko-bo/istorija/nradanovic-zejtinlik_1.html, -prisupila 05.07.2015.

4. Gradovi kulture u Grčkoj

Od osnivanja institucije Gradovi Kulture od strane Evropskog ministarstva kulture 1985. godine, kao jedne od najvećih kulturnih institucija u Evropi, u Grčkoj su do danas tri grada bila gradovi kulture: Atina 1985, Tesaloniki 1997 i Patra 2006.⁸⁸ Zahvaljujući svojoj dubokoj istoriji, ima mnogo gradova kulture u Grčkoj koji su i dan danas očuvani. Gradovi su uglavnom od strane turističkih institucija promovisani kao *city break* destinacije, dok se akcenat stavlja na dva najveća grada u grčkoj - Atinu i Solun. Grčka nema gradove koji u potpunosti predstavljaju kulturno-istorijsku baštinu, kao što se to može reći za Rim, Pariz, Barselonu ili Istanbul, koji su tokom cele godine posećeni od strane turista. Gradovi kulture u Grčkoj su manji pa samim tim i zadržavanja turista koji ih posećuju nisu duža od 3 do 5 dana, uglavnom kada je vreme praznika i odmora ili produženi vikend. Najposećeniji gradovi kulture u Grčkoj su:

ATINA- je jedna od najstarijih prestonica zapadne civilizacije. Nalazi se u oblasti Atika. Grad ima oko 3.5 miliona stanovnika. U Atini postoje mnogi značajni spomenici antičke kulture. Svakako najznačajniji spomenik antičke kulture i glavna asocijacija na Atinu jeste Akropolj o kome je bilo više reči u prethodnom poglavlju. Manje građevine akropolja su: Hram Atine Nike, Erehteijon (hram u jonskom stilu sa čuvenim Karijatidama, Muzej na Akropolju (u njemu se čuvaju arheološki eksponati po hronologiji svog nastanka poševši od Arhajskih preko Klasičnog i Helenističkog do Rimskog perioda), Dionisijev amfiteatar (teatar u kome su se po prvi put izvodile drame čuvenih grčkih pisaca).

Slika 9. Partenon

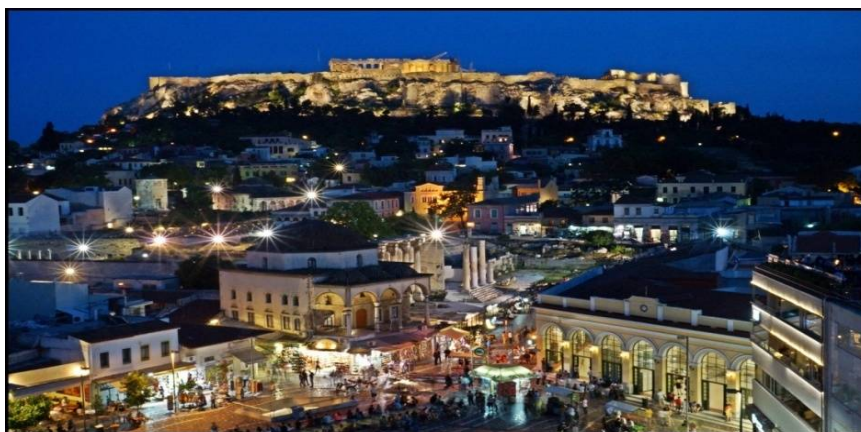
Izvor: <http://www.google.com/images/Partenon>

⁸⁸ Papanikolaou P. (2012), *The European Capital of Culture: The Challenge for Urban Regeneration and Its Impact on the Cities*, *International Journal of Humanities and Social Science* Vol. 2 No. 17, September 2012.

Atinski muzeji- Atina je grad koji je bogat muzejima od kojih su najvažniji:

- Nacionalni Arheološki muzej⁸⁹- je najvažnijih muzej, koji predstavlja antičku Grčku. U njemu se nalaze kolekcije iz Mikenskog perioda (zlatan nakit, drago kamenje), zbirka Kikladske umetnosti (statue i idoli), poznata zbirka Arhajske umetnosti, kao i nedavno otkrivene freske i drugi eksponati iz Tere (Santorini).
- Vizantijski muzej- U njemu se nalaze predmeti Vizantijske umetnosti i predmeti koji su upotrebljavani u crkvama (ikone, freske, rukotvorine).
- Benaki muzej- Osnovao ga je Antoni Benaki (kolekcionar antikviteta) 1930.godine. Sadrži zbirke iz Antičke Grčke, Vizantijske umetnosti, eksponata sa Orijenta, nakita, predmete od kineskog porcelana, oružje iz grčkog rata za nezavisnost itd.
- Atinski gradski muzej- je muzej modern istorije Atine, od vremena kada je Atina postala glavni grad Grčke.

Plaka - Plaka je za Atinu ono što je Skadarlija za Beograd. Smeštena je u podnožju brda Akropolja i od najstarijih vremena je bila centar Atine. U građevine prošlosti, zgrade iz neoklasicizma, Franačke kuće udahnut je život savremene Atine. Plaka je jedinstvena. Krase je mnogobrojne taverne, klubovi, trgovi, crkve i uličice pune turista. Ovaj deo je izvanredan za turiste koji žele da se upoznaju sa duhom atinjana i njihovog grada.⁹⁰

Slika 10. Plaka pod Akropoljem

Izvor: [http:// www.google.com/images/ plaka by night](http://www.google.com/images/plaka%20by%20night)

⁸⁹ National Archaeological Museum, Athens, Greece, <http://www.namuseum.gr/welcome-en.html> pristupila 06.07.2015.

⁹⁰ Athens, GNTO, www.visitgreece.gr je zvanični turistički veb-sajt Grčke kojim rukovodi Greek National Tourism Organisation (GNTO), http://www.visitgreece.gr/en/main_cities/athens-pristupila 06.07.2015.

Ono što još treba posetiti u Atini je svakako **Trg sintagma**. Trg se nalazi u centru modernog dela Atine. Iznad ovog trga nalazi se zgrada parlamenta i spomenik Neznamom junaku. **Atinski stadion** nalazi se na istom mestu na kome se nalazio stari stadion. Stari stadion je bio izgrađen 330 godine p.n.e. Atinski stadion je renoviran 1896 godine, za prve savremene Olimpijske igre. **Pirej** je glavna luka Grčke i jedna od najvećih na mediteranu, sam po sebi je grad u kome živi million stanovnika, a udaljen je od Atine 10km i povezan je sa centrom Atine metroom tako da se brzo stiže. U Pireju je vredno posetiti dva muzeja, Arheološki i Pomorski, a pored toga Pirej poseduje i pozorište na otvorenom na vrhu brda Profitis Elias u kojem je vredno pogledati predstavu jer se pogled širi na zaliv Saronikos koji ima posebnu lepotu noću.⁹¹

THESSALONIKI (SOLUN)- Solun je glavni grad severne Grčke, drugi po veličini i važnosti u državi posle Atine. Solun je 1997. godine poneo titulu Evropske prestonice kulture. To je bio jedan od najskupljih evropskih gradova kulture. Regeneracija koja se dogodila rezultirala je restauracijom starog skladišta u luci koje je dato javnosti na korišćenje uključujući i muzej fotografije, centar savremene umetnosti, četiti velika višenamenska prostora, restorane, kafiće, i drugo. U siromašnom zapadnom delu grada restauriran je Manastir Lazaristes. U njegovim prostorijama se nalazi Državni muzej savremene umetnosti, Nacionalno pozorište. Ovde takođe odeljenje kulture opštine organizuje godišnji muzički festival.

Sa podizanjem mnogo novih fabrika, poslednjih nekoliko godina, Tesaloniki je doživeo zadivljujuću ekonomsku i industrijsku ekspanziju. On predstavlja administrativni i trgovinski centar, a istovremeno i najznačajniji duhovni i kulturni centar. Ima jedan od najvećih univerziteta na Balkanu, čuveni Aristotelov univerzitet kao i nekoliko kulturnih udruženja. Tesaloniki je osnovao Kasandar, Kralj Makedonije, čiji grad nosi ime po njegovoj supruzi Tesaloniki (sestre Aleksandra Velikog). U Vizantijskom periodu bio je drugi najvažniji grad Vizantijskog Carstva, odmah posle Konstantinopolja. Neka od kulturno-istorijskog nasleđa koja krase ovaj grad su:⁹²

⁹¹ Athens, GNTO, www.visitgreece.gr je zvanični turistički vebsajt Grčke kojim rukovodi Greek National Tourism Organisation (GNTO), http://www.visitgreece.gr/en/main_cities/athens -pristupila 06.07.2015.

⁹² Thessaloniki, Arts and Culture, Municipality of Thessaloniki, 2015, <http://www.thessaloniki.gr/portal/page/portal/EnglishPage/Discover-the-City/ArtsAndCulture>, -pristupila 06.07.2015.

Bela kula- predstavlja simbol ovog grada. Zbog svog karakterističnog cilindričnog oblika, svojih šest spratova i dugom istorijom postala je zaštitni znak grada Soluna kao i glavna turistička atrakcija smeštena na šetalištu pored mora. Tokom istorije ova kula je korišćena u mnoge svrhe, jedna od njih je bila i zatvor, tako da posetioци u njenoj unutrašnjosti i danas mogu da vide zatvorske prostorije. U Beloj kuli se danas nalazi muzej i i njen prostor se koristi kao izložbeni centar⁹³.

Slika 11. Bela kula

Izvor: [http://www.google.com/images/ white tower of Thessaloniki](http://www.google.com/images/white_tower_of_Thessaloniki)

Rotonda- Ovo je jedna od najstarijih zdanja Soluna izgrađena u 4 veku. Ova drevna građevina iz Rimskog perioda, je služila kao hram i mauzolej osvajača Galeriusa. Posедуje vrlo očuvane i prelepe mozaike, a pretvorena je u muzej koji je u fazi rekonstrukcije. U Rotondi se nalazi jedini preostali minaret iz Otomanskog perioda.⁹⁴

Arheološki muzej- Sadrži predmete iz arhajskog, klasičnog i rimskog perioda. Celo jedno krilo muzeja je posvećeno predmetima iz područja Vergina. Smatra se jednim od najboljih u Evropi. Ovde se može videti grobnica Filipa Makedonskog (oca Aleksandra Makedonskog) koja je pronađena 1977 godine u Vergini.⁹⁵

Crkva Svetog Dimitrija- je najznačajnija crkva u Solunu i nosi ime po zaštitniku grada. Sveti Dimitrije postao je svetac i zaštitnik grada 1912. Godine,

⁹³ http://www.visitgreece.gr/en/culture/monuments/the_white_tower- pristupila 07.07.2015

⁹⁴ Mentzos A. (2001), *Reflections on the interpretation and dating of the Rotunda of Thessaloniki*, http://www.hist.auth.gr/old_hist/sites/default/files/04_meletes_Mentzos.PDF -pristupila 06.07.2015

⁹⁵ *Macedonian heritage, the Museums of Macedonia- Royal Tombs Vergina* http://www.macedonian-heritage.gr/Museums/Archaeological_and_Byzantine/Arx_Bas_Tafoi_Berginas.html, -pristupila 06.07.2015.

tokom Prvog balkanskog rata, kada je Grčka vojska ušla u grad Solun na njegov imendan (26. Oktobra) i oslobodila grad od Turaka.

Neka od mesta koja su takođe od kulturnog značaja Soluna i koje vredi posetiti jesu: Trijumfalni luk imperatora Galerija, spomenik Aleksandra Velikog, Gornji grad(stara tvrđava), crkva Svete mudrosti (Solunska Aja Sofija), Aristotelov trg i trg Slobode .

U 2021. godini Grčka će se takmičiti sa Rumunijom u odabiru " Evropske prestonice kulture". Grčki gradovi kandidati su⁹⁶:

- Ermoupolis (glavni grad ostrva Syros)
- Pirej
- Janjina
- Volos
- Kalamata
- Tripoli
- Nafplion

5. Ostrva sa kulturno-istorijskom baštinom

U turističkoj ponudi Grčke ne postoji aranžman koji se odnosi samo na posetu grčkih ostrva kulture kao poseban vid kulturnog turizma. Ostrva kulture u Grčkoj su uglavnom posećena od strane turista koji letuju na tim ostrvima i čiji je glavni motiv putovanja odmor "sunce i more". Od same aktivnosti i želje turista zavisi koliko će spoznati kulturu i tradiciju nekog ostrva jer je ipak glavni akcenat posete ostrvima stavljen na odmor "sunce i more". Ostrva su najposećenija u turističkoj sezoni od juna do septembra. Turisti koji dolaze u Grčku velikim kruzerima imaju veće mogućnosti da se upoznaju sa kulturom i tradicijom ostrva. Oni uglavnom spajaju odmor "sunca i mora" sa dopunjavanjem znanja. Svi veći kruzeri imaju svoje vodiče koji prikazuju ostrva turistima i upoznaju ih sa istorijom, kulturom i tradicijom ostrva. Takođe postoje i kruzeri koji su posvećeni učenju turista o kulturno istorijskom nasleđu. Kulturno-orijentisane kruzing linije sprovode turiste kroz hiljade godina drevne istorije obezbeđujući gostujuće predavače čiji je zadatak da prenose informacije turistima. Drugi, poput velikih kruzing brodova prilagođenih isključivo za odmor imaju veći fokus na plažama i životu na ostrvima.

⁹⁶ *The European Capital of Culture in Greece, in 2021, OMILO, Greek Language and Culture Programs*, <http://www.omilo.com/the-european-capital-of-culture-in-greece-in-2021/>- pristupila 05.07.2015

Grčka sezona krstarenja je dugačka, počinje u rano proleće oko pravoslavnog Uskrsa pa sve do meseca novembra. Potrebno je reći da su proleće i jesen idealna godišnja doba za krstarenje Grčkom, oni turisti koji se opredele za krstarenja u julu i avgustu kada je najveća sezona susreće se sa jako visokim temperaturama a gužva može predstavljati izazov, ali ono što je najbolje kod grčkih ostrva je to da ne postoji loše ostrvo koje ne vredi posetiti. Ostrva u Grčkoj koja su bogata istorijom i kulturom ima mnogo, neka od najpoznatijih su:

KRF - Ostrvo Krf je kapija Grčke onim turistima koji pristižu iz Evrope. Veliki kulturni razvoj ostrvo je doživelo pod mletačkom republikom i francuskom okupacijom, kada se na njemu osniva biblioteka sa retkim rukopisima i knjigama, umetnička škola i dramsko pozorište. Grad Krf ima izražen venecijanski karakter i bezbrojne spomenike koji datiraju od 15-og pa sve do kraja 18-og veka i iz ovog doba je očuvano najviše spomenika koje je nasledio od Mlečana⁹⁷. Krf je imao i veliku ulogu i u novijoj istoriji za vreme Prvog Svetskog rata, kada se našao kao utočište srpskim borcima koji su se povlačili preko Albanije. Ono što se danas može videti jeste muzej "Srpska kuća" koji govori o celom tom događaju kao i ostrvo Vido.

Slika 12. Muzej „Srpska kuća“

Izvor: lična fotografija

⁹⁷ *Old Town of Corfu, UNESCO, World Heritage List, <http://whc.unesco.org/en/list/978>, - pristupila 06.07.2015.*

Krf je najlepše posetiti za Uskrs jer spada u jedno od ostrva na Mediteranu na kome se ovaj praznik proslavlja tradicionalno svake godine i u grčkoj predstavlja glavno turističko mesto za vreme Uskrsa.

RODOS- Ostrvo RODOS⁹⁸ još nazivaju „prostranim vajarskim studijom“, pošto je osim gigantske statue Kolosa, jedno od 7 svetskih čuda antičkog sveta, na njemu postojalo još 3.000 statua koje su ulepšale ovo ostrvo. U klasičnom periodu Rodos je bilo moćno i bogato ostrvo. Njegov drugi veliki period bio je, kad su ostrvo zauzeli Vitezi Jerusalimskog reda (1309-1522). Rodos su 1522. godine osvojili Turci a zatim, 1912. godine Italijani. Zbog naroda koji su ga kroz vekove osvajali, arhitektonski uticaj je veoma raznolik, jer je svako iza sebe ostavio svoja obeležja kroz izgradnju palata, tvrđava, kuća itd. Rodos je zajedno sa ostalim ostrvima Dodekanisa, priključen Grčkoj 1947. godine. Grad poseduje arheološki muzej sa jedinstvenim umetničkim delima Rodosa, palatu Velikog Gospodara, zidine zamka, ulica Vitezova, a na akropolju antičkog Rodosa vredi videti ruševine hramova, pozorište, stadion i druge zgrade.

Slika 13. Rodos-stari grad

Izvor: <http://www.google.com/images/rodos>

⁹⁸ *Medieval City of Rhodes, UNESCO, World Heritage List, <http://whc.unesco.org/en/list/493>, -pristupila 06.07.2015.*

SANTORINI- Ostrvo Santorini⁹⁹ nalazi se u grupi Kikladskih ostrva. Ime ostrva je nastalo sastavljanjem dve latinske reči "Sveta Irina" (lat. Saint Irene) u vreme mletačke vlasti nad ostrvom. Grčki naziva za ostrvo je Tira ili Fira i više se koristi među meštanima. Santorini danas predstavlja ostatak vulkanskog ostrva. Ovaj vulkan eksplodirao je u izuzetnoj jakoj eksploziji 1600. godine. p.n.e i veruje se da je on bio glavni krivac propasti Minjonske civilizacije. Santorini je svakako biser grčkih ostrva zbog svog arhitektonskog izgleda, bele kuće sa plavim krovovima, vratima i prozorima prekrivaju celo ostrvo i ta slika poznata je svuda u svetu. Na jugu ostrva kod sela Akrotiri 1967. godine započeta su iskopavanja, otkrivena su arheološka otkrića, iskopan je ceo jedan praistorijski grad iz minjanskog perioda (za koji se verovalo da je uništen posle erupcije vulkana) zajedno sa trgovima, ulicama itd.

Slika 14. Santorini

Izvor: [http:// www.google.com/images/santorini](http://www.google.com/images/santorini)

KRIT – najveće grčko ostrvo na kojem su rasuti ostaci istorije koji datiraju iz vremena nastanka kritske i minojske kulture. Kroz vekove ostrvo su osvajali Arapi, Mlečani i na kraju Turci. Od turske vlasti Krit se oslobodio 1912.godine i konačno se vraća Grčkoj. Najveći gradovi Krita su Iraklion, Rethimino, Hanja i Agios Nikolaos. Najveću turističku atrakciju Krita predstavlja Knosos koji se nalazi na udaljenosti od 5 km od glavnog grada Irakliona. Ono što treba videti je svakako

⁹⁹ *Archaeological sites & museums of Santorini, GNTO, www.visitgreece.gr je zvanični turistički vebsajt Grčke kojim rukovodi Greek National Tourism Organisation- pristupila 06.07.2015*
http://www.visitgreece.gr/en/culture/archaeological_sites/archaeological_sites_museums_of_santorini -pristupila 06.07.2015

najpopularnija rekonstruisana palata koju nazivaju "Lavirintom", drugi naziv je i palata kralja Minosa. Najpoznatije freske ove palate su: "Igra sa bikom", "Mala Parižanka" i "Princ među ljljanima". Popularnosti ovog mesta doprinose i razni mitovi¹⁰⁰ u kojima su glavni likovi bili; Tezel, Ikar, Dedal, Minos itd.

Slika 15. Ostaci palate u Knososu

Izvor: [http:// www.google.com/image/knosos](http://www.google.com/image/knosos)

6. Održivi razvoj kulturnog turizma Grčke

Grčka je zemlja koja poseduje veliko bogatstvo kulturno-istorijskih resursa kako materijalnih tako i nematerijalnih koji se moraju štititi i promovisati. Grčka je tako uvela odgovarajuće pravne instrumente i usvojila određene međunarodne propise i konvencije. Međutim, rukovođenje njihovim graditeljskim kulturno-istorijskim nasleđem se ne završava tu. Danas ono uključuje prostorno planiranje, borbu protiv ilegalne trgovine starinama, ujedinjuje lokalitete, angažuje lokalna društva i osigurava uslove potrebne za njihovo racionalno korišćenje i promociju.

U Grčkoj postoji 17 spomenika kulturno-istorijske baštine koje se nalaze na zaštitnoj listi UNESCO-a¹⁰¹: Akropolj u Atini, arheološka nalazišta u Olimpiji, Delfi, Mistra, Vergina, Mikena i Tirinta, manastiri Meteori, planina Atos, srednjovekovni deo grada Rodos, ostrvo Delos, manastiri Daphni, Hosios Lukas i Nea Moni, stari grad ostrva Krf, antički grad Epidauros, paelohrišćanski i vizantijski spomenici u Solunu,

¹⁰⁰ Grevs R. (1995), *Grčki mitovi*, 6. izd. Nolit, Beograd.

¹⁰¹ <http://whc.unesco.org/en/statesparties/GR/>- pristupila 08.07.2015

Pythagoreion i Heraion na ostrvu Samos, stari grad i apokalipse na ostrvu Patmos, Apolonov hram kod Bassae. Međutim, grčko kulturno istorijsko nasleđe se ne završava samo na spomenicima i zbirci objekata ono uključuje i tradiciju i običaje koja su prenošena sa koleno na koleno, kao što su vrednosti mediteranske kuhinje koja je takođe dobila status kulturnog nasleđa UNESCO-a.¹⁰²

Grčka je bogata kulturno-istorijskim nasleđem koji datiraju iz različitih vremenskih perioda (praistorijski, klasični, vizantijski, moderni) ali najveću pažnju turista privlače spomenici iz Centralne Makedonije (regija Soluna), Centralno Istočne Grčke (Atika, Viotia, Evia), Južni Egej (Kikladi, Dodekanizi i Krit) i južni Peleponez (Argolida i Elija).

Turisti koji posećuju ovu zemlju najviše radi odmora (sunca i mora) nisu dovoljno informisani šta ova zemlja ima još dodatno da pruži zahvaljujući svojoj bogatoj istoriji, zbog toga, zemlja je formirala "Hellenic Cultural Foundations" koji sprovodi istraživanja, izložbe, konferencije i obrazovne programe, sve sa ciljem da promovišu grčku kulturu i njene veze sa svetom.¹⁰³

Na državnom nivou, pitanja vezana za turističku politiku se često svode na pitanja vezana za promotivne kampanje u inostranstvu. Na ovom polju, vlada Grčke se angažovala u predstavljanju zemlje na međunarodnim sajmovima turizma širom Evrope i sveta. To uključuje i predstavljanje lokalnih proizvoda koji imaju kulturnu dimenziju. Predstavljanje lokalnih (tradicionalnih) proizvoda na sajmovima je dovelo do poboljšanja u kulturnom turizmu Grčke jer povećavaju interesovanje turista za kulturni turizam u ovoj zemlji.

Međutim, najbolja promocija za Grčku kao zemlju i njen turizam su svakako bile dve manifestacije održane u ovoj zemlji Olimpijske igre 2004 godine i Eurosong 2006 godine. Organizovanjem Olimpijskih igara, grčka je dobila mnogo veći broj turista koji su posećivali ovu zemlju iz kulturnih interesa.¹⁰⁴ Cela zemlja, ali najviše Atina postali su mnogo atraktivnija destinacija za turiste i to zahvaljujući mnogim dobrim kritikama i reportažama koji su izveštavali o kulturnom bogatstvu ove zemlje.

¹⁰² Greece, Properties inscribed on the World Heritage List, UNESCO, World Heritage Centre, UN, 2015, <http://www.unesco.org/culture/ich/RL/00884> pristupila 03.07.2015

¹⁰³ History and Culture, Hellenic Republic, Greece in the USA, 2015, <http://www.mfa/usa/en/about-greece/history-and-culture/culture-pristupila> 16.05.2015

¹⁰⁴ Boukas, N., Ziakas, V. (2014): Post-Event Leverage and Olympic Legacy: A Strategic Framework for the Development of Sport and Cultural Tourism in Post-Olympic Athens, Journal of Sports, Vol. 1, No. 2. <http://www.atiner.gr/journals/sports/2014-1-2-2-Ziakas.pdf> pristupila 06.07.2015

Većina sajtova za informisanje turista puni su reklama za hotele, restorane, iznajmljivanje automobile, dok je reklama za kulturne sadržaje veoma malo. Bilo bi važno da se posetioци tretiraju mnogo bolje dajući im dobre i jasne informacije. Veoma je bitno da se turističke mape povežu sa promocijom lokalnih muzeja, jer bi to privuklo upravo taj tip turista koji su spremni i zainteresovani da istražuju dalje i tako da idu i van glavne turističke rute. To bi pomoglo udaljenim područjima da dobiju ekonomsku korist od turizma.¹⁰⁵ U Grčkoj problem je relativno uska definicija i shvatanje kulturnog turizma koji povezuje turizam sa visokom kulturom. Shodno savremenim turističkim trendovima i sve većoj tražnji za kulturnim aktivnostima i atrakcijama, Nacionalna turistička organizacija Grčke trudi se da skrene pažnju na kulturno bogatstvo i raznolikost Grčke. U Grčkoj kulturni turizam uglavnom nije primarni motiv posete, već često predstavlja ključnu dodatnu vrednost klasičnoj mediteranskoj destinaciji mora i peska i može značajno pomoći da se destinacija izdvoji od drugih.

Grčka je jedna od najbogatijih zemalja u Evropi u pogledu kulturnih i verskih spomenika od istorijskog značaja čak 17 njih je dobilo status "Svetske baštine". Postoji nekoliko oblasti investicija u koje bi trebalo ulagati kako bi se kulturna baština ove zemlje turistima prezentovala pod modernizovanim tehničkim dostigunićima, a to su:¹⁰⁶

- Digitalizacija i virtuelizacija kulturnih elemenata Grčke, koji će pružati usluge kao što su "virtuelni muzeji" i 3D obilasci lokacija,
- Unapređenje samih sajtova, koji nude kvalitetnije usluge i objekte kao i poboljšanje lokalne infrastrukture.

Ministarstvo turizma ima za cilj da značajno unaprede kulturna blaga Grčke u cilju obogaćivanja svog turističkog proizvoda kao i da podrže investicione mogućnosti koje podržavaju ovu strategiju. Grčka ima jasne planove za budućnost na kojima uveliko radi kako bi privukli veći broj turista iz oblasti kulturnog turizma¹⁰⁷:

¹⁰⁵Raptis E. (2011), *International Tourism Demand for Greece: A study of the impact of the Athens Olympic Games 2004*, Bachelor Thesis in Economics, Jönköping International Business School Jönköping University, Jönköping.

¹⁰⁶European FP7 Network of Excellence (Grant Agreement 270404), focused on Virtual Museums. Virtual Museum Transnational Network. <https://www.v-must.net/-pristupila> 05.07.2015

¹⁰⁷ http://www.B92.net/putovanja/zanimljosti.php?nav_id=922646- pristupila 06.07.2015

- Otvaranje dva podvodna lokaliteta u blizini Pilosa, na jugozapadu Peloponeza
- Amfipolis (novi lokalitet sa antičkim blagom)
- Solun (city-break) destinacija
- Halkidiki i jezero Kerkin (raj za ornitologe i ljubitelje prirode)
- Mali Kikladi (Santorini i Mikonos)

Prikazana tabela za period od 2000-2013 godine, pokazuje prihod od ulaznica u zavisnosti od broja turista koji su posetili muzeje i arheološke lokalitete.

Tabela 2: Prihod od poseta muzejima i arheološkim lokalitetima u Grčkoj 2000-2013.¹⁰⁸

PRIHOD U EVRIMA				
Godina	Muzeji	Promena	Arheološka nalazišta	promena
2000	7.834.534,65		23.795.401,32	
2001	7.060.794,13	-9,9%	22.422.333,09	-5,8%
2002	7.574.993,12	7,3%	32.493.016,72	44,9%
2003	4.458.686,50	-41,1%	31.032.076,00	-4,5%
2004	6.034.409,00	35,3%	29.640.429,00	-4,5%
2005	8.277.065,00	37,2%	36.995.484,00	7,0%
2006	8.819.315,00	6,6%	39.591.162,00	7,0%
2007	8.484.616,00	-3,8%	41.370.845,00	4,5%
2008	7.884.679,00	-7,1%	40.370.845,00	-1,9%
2009	8.001.471,00	1,5%	39.058.077,00	-3,8%
2010	10.539.036,00	32,7%	35.612.517,00	-8,8%
2011	9.959.450,00	-5,5%	37.982.014,00	6,7%
2012	8.130.382,00	-18,4%	32.422.402,00	-14,6%
2013	9.224.241,00	13,5%	37.780.716,00	16,5%

Izvor:

[http://sete.gr/_fileuploads/entries/Statistics/Greece /museums and Archaeological Sites/Receipts/catID79/EN/140730_Receipts from museums & archaeological sites by year 2000-2013.pdf](http://sete.gr/_fileuploads/entries/Statistics/Greece/museums%20and%20Archaeological%20Sites/Receipts/catID79/EN/140730_Receipts%20from%20museums%20&%20archaeological%20sites%20by%20year%202000-2013.pdf)- pristupila 01.07.2015

¹⁰⁸[http://sete.gr/_fileuploads/entries/Statistics/Greece /museums and Archaeological Sites/Receipts/catID79/EN/140730_Receipts from museums & archaeological sites by year 2000-2013.pdf](http://sete.gr/_fileuploads/entries/Statistics/Greece/museums%20and%20Archaeological%20Sites/Receipts/catID79/EN/140730_Receipts%20from%20museums%20&%20archaeological%20sites%20by%20year%202000-2013.pdf)- pristupila 01.07.2015.

Prema podacima Turističke organizacije Grčke za period januar-jun 2014.godine, interesovanje za kulturno nasleđe Grčke i dalje je u porastu:¹⁰⁹

- Broj poseta muzejima porastao je za 20%
- Poseta Akropolju porasla je za 20%
- Poseta Nacionalnog arheološkog muzeja porasla je za 14%
- Poseta Arheoloških muzeja Irakliona porasla je za 95%

Finansijski efekat koji kulturni turizam može da ima na razvoj privrede jedne zemlje, pogotovo Grčke kojoj je ekonomski oporavak neophodan zbog krize u kojoj se zemlja nalazi, može da bude ogroman.

6.1 Muzeji

U Grčkoj postoji nešto više od 207 muzeja koji su u javnom vlasništvu, a oko 107 je u privatnom vlasništvu. Kategorije muzeja u Grčkoj¹¹⁰:

- Arheološki muzeji
- Vizantijski muzeji
- Muzeji Arheoloških nalazišta
- Istorijski muzeji
- Etnografski muzeji
- Muzeji nauke i tehnologije
- Muzeji filma i fotografije
- Muzej primenjenih umetnosti
- Univerzitetski muzeji
- Vojni muzeji itd.

Muzeji se po kategorizaciji vlasništva muzeja dele na javne (muzeji u vlasništvu države, lokalnih vlasti, grčke crkve i univerziteta) i privatne (muzeji u vlasništvu pojedinaca ili privatnih organizacija).

Ono što bi trebalo poboljšati u grčkim muzejima jeste način prezentacije i komunikacije muzejske građe sa turistima. Većina muzeja u Grčkoj još uvek ne podležu standardnom nivou kakav postoji u većini evropskih muzeja, već su još na klasičnom nivou. Muzejima je potrebna modernizovana prezentacija sadržaja uz pomoć novih tehnoloških dostignuća, kao i prevod izložbi na više svetskih jezika.

¹⁰⁹http://www.B92.net/putovanje/zanimljivosti.php?nav_id=922646- pristupila 30.05.2015

¹¹⁰ Museums, GNTO, www.visitgreece.gr je zvanični turistički veb-sajt Grčke kojim rukovodi Greek National Tourism Organisation, <http://www.visitgreece.gr/en/culture/museums-> pristupila 06.07.2015

. U Atini, antičkoj prestonici, nalazi se Novi Akropoljski muzej¹¹¹ otvoren 2009 godine, koji se prostire na 25 000 kvadrata, projekat vredan 130 miliona eura. Zamisao ovog muzeja je da se sačuva prošlost, da se spomenicima Akropolja vrati sjaj ali i obezbedi sigurno mesto na kome neće biti izloženi zubu vremena. Da se, u isto vreme, hiljadama posetilaca (deset hiljada može dnevno da prođe kroz novi muzej), omogući da izbliza vide ono o čemu su samo slušali i da sve to bude tu, u podnožju Akropolja.

Slika 16. Novi muzej na Akropolju

Izvor: <http://www.gamesbids.com/forums/topic/8600-new-acropolis-museum/page-4>

Međutim glavni razlog izgradnje ovog muzeja je bio da se povrate ukradene zbirke skulptura koje su se do tada nalazile u engleskom muzeju, jer je Engleska odbila da vrati zbirku skulptura sa razlogom da one nemaju gde da budu čuvane i da će zbog toga biti upropaštene. Grci su time savladali njihov argument. Međutim skulpture ni posle izgradnje muzeja nisu vraćene u svoju domovinu, sa novim obrazloženjem, da te skulpture ne predstavljaju istoriju samo Grčkog naroda, već istoriju celoga sveta. Povratak ovih skulptura je jedno od najznačajnijih kulturno istorijskih pitanja za Grčku zadnjih 40 godina.

¹¹¹ Acropolis Museum, GNTA, www.visitgreece.gr je zvanični turistički veb-sajt Grčke kojim rukovodi Greek National Tourism Organisation http://www.visitgreece.gr/en/culture/museums/acropolis_museum-pristupila 02.07.2015.

6.2 Arheološka nalazišta

U poređenju sa drugim zemljama sveta, Grčka ima najveći broj arheoloških nalazišta. Grčka poseduje preko 100 arheoloških nalazišta¹¹² od kojih su najpoznatija ona u kojima se stvarala istorija sveta: Akropolj, Delfi, Olimpija, Delos, Vergina i Mikena.

Većina najpoznatijih arheoloških nalazišta su u dobrom stanju koliko je to moguće s'obzirom da su stara više od 5 hiljada godina. Zahvaljujući donacijama, privatnim i javnim fondovima u njih se ulaže, vrše se obnove i rekonstrukcije, kako bi odolele vremenskim uslovima i oštećenjima od strane turista koji ih posećuju tokom cele godine (najviše u turističkoj sezoni).

Postoji i veliki broj manjih arheoloških nalazišta od manjeg istorijskog značaja kojima je potrebna obnova. Sledeća slika prikazuje jedno od njih.

Slika 17. Arheološko nalazište Alikí- ostrvo Tasos

Izvor: Lična fotografija

U Grčkoj su mnogi spomenici kulture u lošem stanju a posetama (organizovanim i neorganizovanim) se neki još više oštećuju. Država je preduzela mere u zaštiti kulturne baštine na taj način što je konzervirala mnoge spomenike. Međutim u ovom domenu postoji još veliki broj spomenika koje treba zaštititi.

¹¹² http://www.visitgreece.gr/en/culture/archaeological_sites- pristupila 29.06.2015

6.3 Folklor

Grčki folklor kao vid kulturne baštine (nematerijalne) ima veliki značaj u turizmu. On predstavlja vid komunikacije sa turistima. Folklor je zastupljen samo u većim turističkim mestima kao turistička atrakcija u vidu gradskih smotri, dok se u manjim turističkim mestima folklor turistima nudi kroz tradicionalne grčke večeri koje su uglavnom organizovane u baštama restorana ili hotela. Postoji nedostatak promotivnog materijala o grčkom folkloru koje bi turistima pojasnile o kakvoj vrsti folkloru se radi.¹¹³

Slika 18. Grčki narodni ples

Izvor: [http://www.google.com/images/greek folklore](http://www.google.com/images/greek%20folklore)

Svaki grčki region ima svoju vrstu narodnog plesa, koju čini folklor. Svetski poznat narodni ples Grčke je Sirtaki. Ovaj ples predstavlja važan faktor za promovisanje grčke kulture i tradicije u svetu.

6.4 Festivali i manifestacije

U antropogene turističke vrednosti ubrajaju se festival i manifestacije koje privlače pažnju turista. One mogu biti političke, umetničke, sportske, kulturne i zabavne. Imaju dugu i raznovrsnu tradiciju. Počev od olimpijskih igara antičke Grčke, preko srednjovekovnih viteških turnira, do naših dana, podsticale sui podstiču na

¹¹³Filippos, F., Ivonni, H., Christos, K., & Maria, K. (2003). *Dance and costume. From the tradition to performance. Folklore, Electronic Journal of Folklore (online), 23, str.107-114*, dostupno na: <http://www.folklore.ee/folklore/vol23/costume.pdf>-pristupila 29.06.2015.

turistička putovanja, iako u mnogim slučajevima nisu namenjene isključivo turistima. Sadržajno i konceptijski veoma različite, turističke manifestacije se prema veličini kontraktivne zone svrstavaju u lokalne, regionalne, nacionalne, kontinentalne i svetske. Po pravilu, najbolje su posećena sportska takmičenja i koncerti popularne muzike, kao i filmski festivali. turističke manifestacije doprinose obogaćivanju sadržaja turističkog boravka, produženja turističke sezone i povećanju dnevne i ukupne potrošnje gostiju. Najčešći oblik turističkih manifestacija je predstavljanje lokalnog, regionalnog i nacionalnog muzičkog folklore, nošnje i običaja.¹¹⁴

Tokom godine u Grčkoj se festivali i manifestacije nižu jedan za drugim, najviše u letnjem periodu. Neki su religijski, drugi kulturni, a ostali samo izgovor za dobar povod ali svakako čine deo grčke kulture i tradicije. Neki od najpoznatijih festivala koji se održavaju svake godine u Grčkoj su:¹¹⁵

- Festival Epidaurus u Atini (festival sa tradicijom više od 50 godina, svake godine počinje u junu i završava se u avgustu, kada se u njemu odigravaju čuveni komadi pozorišnih tačaka iz antičke i modern Grčke istorije),
- Filmski festival u Solunu (održava se svake godine u Novembru).
- Festival vina na Kritu održava se svake godine početkom jula i tada se proslavlja čuveno kritsko vino, tradicija, ples i muzika.
- Karnevali (sezona karnevala u Grčkoj traje tokom februara i marta i najpoznatiji su u gradovima na Krfu, Patri i Rethimino na Kritu).

U svakom delu Grčke uključujući i ostrva svake godine se organizuje festivali i manifestacije, međutim ovim festivalima najviše prisustvuje lokalno stanovništvo dok je zastupljenost turista slabija. Ono što bi trebalo promeniti kako bi se povećala zainteresovanost turista za pojedine festivale, jeste da se naprave promotivni materijali na više stranih jezika koji bi u turističkim mestima bili dostupni turistima, da se otvori mogućnost za festivale koji se bave pozorištem da se najbitniji pozorišni komadi iz antičke istorije odigravaju i na engleskom jeziku.

¹¹⁴ Stanković, S. (1994), *Turistička geografija*, Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, A.M.I.R, str.104.

¹¹⁵ Kaftantzoglou, R., Mouzaki, D.(2008), *Festivals and cultural events*, u zborniku about GREECE (str.305-316) General Secretariat of Communication & General Secretariat of Information GREECE, Athens http://video.minpress.gr/wwwminpress/aboutgreece/aboutgreece_festivals_and_cultural_events.pdf- pristupila 29.6.2015.

7. Studija slučaja: Značaj Delfa kao turističke destinacije u kulturnom turizmu Grčke

Jedan od najvažnijih razloga za putovanja bilo je održavanje Olimpijskih igara počevši od 776. godine pre n.e. Ova masovna sportska takmičenja u čast boga Zeusa privlačila su posetioce iz svih delova tadašnje Grčke i održavala su se svake četiri godine. Pored putovanja radi zabave i rekreacije, posećivala su se i poznata proročišta od kojih je najpoznatije bilo u Delfima, Svetilišta kao što je Apolonov hram u Delfima okupljala su veći broj posetilaca, kako iz religioznih razloga, tako i zbog toga što su raspolagali zbirkama izuzetno vrednih umetničkih dela dobijenih u vidu donacija u znak zahvalnosti uglednih ljudi.¹¹⁶

7.1 Popularnost Delfa kao turističke destinacije kulture

Svetilišta u staroj Grčkoj bila su posvećena različitim bogovima. Duh panhelenizma u svetilištima se stvarao i najjače iskazivao. Svi Grci su posećivali ova mesta širom zemlje¹¹⁷

Iznad Korinskog zaliva u oblasti stare Fokide nalaze se Delfi¹¹⁸. Stari Grci su ovo svetilište nazivali "pupkom sveta". U Grčkoj je bilo više od tridesetak svetilišta posvećenih Apolonu, od kojih su Delfi bili najpoznatiji. Najpoznatije ličnosti antičke grčke su se obraćali ovom svetilištu za proročanstvo. Neki od njih su bili: Edip, Herakle, čuveni vojskovođa Solon, Sokrat, Aleksandar Veliki i mnogi drugi.

Apolonov hram, izgoreo u požaru u VI veku p.n.e nakon čega je obnovljen uz pomoć mnogobrojnih priloga koji su pristizali iz cele zemlje.

O značenju koje je ovo svetilište imalo i izvan Grčke svedoči sledeći događaj:¹¹⁹ Posle pobede kod Termopila, Persijanci su krenuli prema Delfima kako bi opljačkali blago. Iznenada se desila velika oluja i sa okolnih planina počele su da padaju stene. Persijanci su se uplašili misleći da su protiv njih ustali bogovi i pobjegli su ne dirvnuši Delfe.

¹¹⁶ Spasić V., (2010), *Menadžment turističkih agencija i organizatora putovanja*, Univerzitet Singidunum, Beograd str. 5-6.

¹¹⁷ <http://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/tragom-proslosti/grcka-kolonizacija> pristupila 05.04.2015

¹¹⁸ <http://whc.unesco.org/en/list/393,-> pristupila 30.6.2015.

¹¹⁹ <http://www.srbijuvolimo.rs/putovanja/item/769-delfi-mitska-istorija-antičke-grčke.html-> pristupila 01.06.2015

Postavlja se pitanje, zašto su Delfi još uvek popularni od strane turista? Za neke je to bilo zato što su Delfi govorili starim Grcima nešto o njima. Iznad ulaza u Apolonov hram nalazio se jednostavan natpis "Gnothi seauton", "upoznaj samog sebe". Ta poruka nije važna samo antičkim Grcima. Poruka Delfa "upoznaj samog sebe" i svega što je otelotvoreno u ovom mestu, i danas ima značenje i važnost.

7.2 Istorija Delfa

Popularnosti Delfa kao proročišta doprinela je sledeća legenda:¹²⁰.

Osnivač ovog proročišta, Apolon, je sin Zeusa i titanke Lete. Prema mitu, Zeusova zakonita žena Hera, poslala je zmiju Pitona da progoni Letu izričući prokletstvo da ne nađe čvrstog tla na kome će roditi. Nakon lutanja Leta nalazi spas na ostrvu Delosu. Čim je Leta dodirnula ostrvo, Zeus učini da iz mora izrone dve stene; jedna je sprečila Pitona da je proganja, a druga je pričvrstila Delos za morsko dno. Na Delosu, Leta je rodila Apolona. Apolon kreće protiv Pitona i sustiže ga u kanjonu Parnasa i ubija ga. Na tom mestu Apolon osniva svoje proročište.

U Delfima je postojao Apolonov hram u kome je proročica Pitija, proricala sa zlatnog tronošca nad pukotinom u zemlji iz koje su izbijala opojna isparenja. Ova proročanstva su vremenom dobila na velikom značaju, toliko, da su se pitanja od značaja vezana za antički svet donosila upravo u Delfima.

Apolonov hram (svetilište), sastojao se iz nekoliko delova: Sakralnog dela, Amfiteatra i Apolonovog hrama. Svetilište je bilo okruženo velikim zidinama. Unutar sakralnog dela svetilišta nalazile su se, statue, spomenici i riznice u kojima su se nalazili trofeji i blago iz ratova. Amfiteatar, koji se nalazio unutar svetilišta imao je 5000 mesta za sedenje. U Apolonovom hramu (510 godine p.n.e.) sedela je Pitija (Visoka Sveštenica). Ona je izricala svoja proročanstva u stanju transa sedeći na tronošcu. U trans je padala tako što je udisala isparenja koja su izlazila iz pukotine u zemlji koja je bila ispod nje. Delfi su bili centar u kome su se davali saveti (proročanstva) koja su se odnosila na politiku, religiju i moral nekih pojedinaca. U Delfima je bilo sedište Amfiktonske lige. Ovu ligu su činili grčki gradovi. Ova liga u to doba imala je sličnu funkciju kao što danas ima organizacija Ujedinjenih Nacija.

¹²⁰ <http://www.srbijuvolimo.rs/putovanja/item/769-delfi-mitska-istorija-antičke-grčke.html>-pristupila 01.06.2015

Ruševine pod imenom "Mermeri" se nalaze pored Apolonovog svetišta. Ove ruševine su ostaci nekadašnja dva hrama. Jedan hram je posvećen boginji Ateni, a drugi je Tolos (kružni dorski hram). Pored ovih ruševina nalaze se i ostaci gimnastičke dvorane u kojoj su vežbali atletičari koji su se pripremali za Pitijine igre.

Blago koje se nalazilo u Delfima je odnešeno u gradove njegovih osvajača. Godine 385. nove ere, Delfi doživljavaju kranji poraz kada je Teodosije (vizantijski car) ukinuo Delfe kao centar. Muzej u Delfima raspolaže eksponatima iz arhajskog i klasičnog perioda. Među njima je "Vozač bojnih kola", pedimenti Apolonovog hrama, metope sa riznice Sikijonskog svetišta, " Zemljin pupak", izvrsne arhajske statue Kleova i Vitona, Krilata Sfinga Naksiona, kao i, između ostalog, metope sa raznih svetišta Atinjana.¹²¹

7.3 Delfi kao turistička destinacija kulture danas

Na 700 m nadmorske visine i na 164. kilometru od Atine (dva do dva i po sata vožnje), nalaze se Delfi. Kao turistička destinacija Delfi su veoma pristupačni za izlete. Delfi su takođe uvršćeni u fakutativne izlete, od jednodnevnih izleta iz Atine do poludnevnih izleta iz daljih delova zemlje pa sve do proputovanja kroz Grčku.

Slika 19. Delfi-arheološko nalazište

Izvor: www.google.rs/delfi/images

Pored obilazaka drevnih ruševina Orakle i Delfi arheološke kolekcije, Delfi danas nude i druge, raznovrsne obilaske i razgledanja, kao i avanturističke sportove. Posebno interesantno za turiste danas jeste razgledanje ostatka svetog puta,

¹²¹http://odysseus.culture.gr/h/1/eh151.jsp?obj_id=3404, - pristupila 01.07. 2015.

Omfalos ("centra sveta"), Atinske riznice, stene na kojoj je sedela Pitija-proročica, obilazak ostatka Apolonovog hrama, rimskog pozorišta i velikog stadiona, razgledanje muzeja u kome se čuvaju pokretni eksponati pronađeni na lokalitetu: rimska kopija Omfalosa, sfinga sa Naksosa i dva brata iz Argosa.¹²²

Velikoj popularnosti Delfa doprinosi i blizina ski centra Kalivia Arahova (19km), koji se nalazi na samoj planini Parnas. Sobzirom da mnogi turisti ovog ski centra noće i hrane se baš na Delfima, zbog povoljnijih cena hrane i smeštaja u odnosu na skijalište, pored zimskih sportova mnogi od njih su zainteresovani i za kulturu ovog naroda i odlučuju da posete arheološko nalazište Delfe.

Arheološko nalazište Delfi danas je pod zaštitom UNESCO-a i smatra se jednim od najznačajnijih turističkih destinacija kulture danas u svetu.

7.4 Planovi razvoja Delfa kao turističke destinacije kulture¹²³

Opštinska uprava Delfa radi na poboljšanju upravljanja lokalitetom, javnim dobrima i uslugama tako da zadovolje potrebe građana i lokalnih vlasti, sa ciljem održivog društvenog i ekonomskog razvoja regiona".

Sa novim nacionalnim razvojnim planom, a izraženo kroz nova programska dokumenta lokalitet Delfi, prepoznat je kao veoma dinamičan turistički centar. Prema viziji gradske uprave Delfa promovisano je usavršavanje tehničke i društvene infrastrukture, usluga i inovacija za razvoj i poboljšanje konkurentnosti. Što se tiče strateškog plana, opština ima za cilj, da se maksimizira potencijal opštine i aktivira učešće lokalnog stanovništva. Da bi se ostvarili ciljevi strateškog plana neophodna je modernizacija organizacije i funkcionisanja opštine, kao i poboljšanje usluga koje se pružaju posetiocima, kako bi ispunili njihova očekivanja. Da bi došlo do aktivnog učešća lokalnog stanovništva u ostvarenju strateškog plana, neophodno je da se plan sprovodi uz pomoć određenih smernica, a to su:

- Maksimiziranje ekonomske isplativosti resursa, kako bi se posetiocima pružila usluga visokog kvaliteta,

¹²²http://odysseus.culture.gr/h/3/eh352.jsp?obj_id=2507, - pristupila 01.07.2015.

¹²³ Boukas N. (2008), *Cultural Tourism, Young People and Destination Perception: A case study of Delphi, Greece*, doktorska teza, Management Studies University of Exeter, Exeter, str.277-297.- pristupila 30.06.2015

- Kontinuirana saradnja između društvenih, kulturnih i poslovnih organizacija,
- Visok nivo svesti opštine i lokalnog stanovništva o savremenim društvenim problemima, kao i preuzimanju inicijative za njihovo rešavanje,
- Aktivnije učešće lokalnog stanovništva u lokalnim poslovima,
- Zaštita životne sredine i održivi razvoj turističke destinacije.

Strategija razvoja Delfa za naredne tri godine jeste da se nastavi politika održivog razvoja turizma, kao i poslednjih 20 godina, još od izveštaja Svetske komisije za životnu sredinu i razvoj iz Brundtlanda 1991. godine.

Delfi su tokom 2011. godine ostvarili prihod od 13 miliona eura, što iznosi 0,1% od ukupnog turističkog prometa Grčke u 2011. godini, već sledeće godine, 2012. prihod Delfa uvećao se za jedan million i iznosio 14 miliona eura.

ZAKLJUČAK

Prema podacima Svetske turističke organizacije u turističke tokove je već uključena jedna milijarda putnika. Turista trećeg milenijuma je obrazovan, sofisticiran, neko ko je upoznao svet, ko brine o okruženju i želi kvalitetniji život. Održivi razvoj turizma treba da se usmeri na zadovoljavanje potreba, zahteva i želja sadašnjih turista, uz istovremeno očuvanje i uvećavanje turističkih resursa za buduće generacije, što dovodi do obaveze planiranog, usklađenog i izbalansiranog razvoja turizma, u cilju očuvanja i zaštite životne sredine.

U svetu je danas prisutan trend porasta interesovanja za kulturnim turističkim proizvodima, a WTO (World Tourism Organization; publikacija: Tourism: 2020 Vision) predviđa da će tržište kulturnog turizma biti jedno od pet vodećih segmenata turističkog tržišta u budućnosti¹²⁴. Kulturni turizam, je kretanje ljudi izvanvan mesta svog stanovanja radi posećivanja kulturno- istoriskog nasleđa jedne zemlje. Cilj kulturnog turizma je zadovoljenje kulturno-turističkih potreba čoveka kroz upoznavanje kulture i tradicije drugih naroda.

Grčka pored prirode, istorije, ostrva, sunca i mora, takođe nudi i savremene objekte širom zemlje. To je i razlog što veoma ubrzano postaje jedna od najomiljenijih zemalja za odmor, u Evropi i na Bliskom Istoku. Još od doba renesanse su Evropljani smatrali Grčku osnovom zapadne kulture, međutim, iako je bogato kulturno nasleđe Grčke zaslužno za privlačenje turista, i čini značajnu konkurentsku prednost, kulturni turizam kao posebni vid turizma još uvek je nedovoljno razvijen.

Turisti koji dolaze kulturu ove zemlje video kao deo turističkog proizvoda. Nosioci turističke politike bi trebali da nastoje da kulturni turizam razviju kao poseban vid turizma koji bi dao svoj doprinos izlazu zemlje iz ekonomske krize u kojoj se nalazi već duži niz godina. Takođe, Grci moraju imati u vidu da njihovo kulturno istorijsko nasleđe ne veliča samo njihovu prošlost već predstavlja dobar temelj za njihovu sadašnjost i budućnost u turizmu.

¹²⁴ Jovanović V. (2013), Tematski turizam, Univerzitet singidunum, Prvo izdanje-skripta, Beograd, str.124

Kulturni turizam donosi koristi domaćinima i obezbeđuje im važan motiv da se brinu i održavaju nasleđe i kulturne običaje. On predstavlja alternativnu turističku strategiju koja, kako smo videli, ima svoje društvene, kulturne, obrazovne i ekološke dimenzije, sa ciljem održivog lokalnog razvoja. Na osnovu proučene literature i studije slučaja može se zaključiti da je stanovništvo Grčke sve višesvesno važnosti kulturnog turizma i da smatra da kulturni turizam doprinosi lokalnom razvoju u određenom obimu. Takođe se može zaključiti da postoje različite percepcije o uticaju kulturnog turizma na razvoj grčkih ostrva, premda je nesumnjivo da kulturni turizam ima uticaj na pozitivan imidž države u celini.

Da bi se postigla održiva turistička industrija i poboljšala zaštita kulturnog nasleđa za buduće generacije neophodno je uključenje i saradnja lokalnih i domaćih predstavnika, turističkih operatora, vlasnika turističkih kapaciteta i kreatora politika. Aktivno učešće stanovništva u različitim oblastima umetnosti, sve veće mogućnosti za umetnike, očuvanje i unapređenje kulturnih izvora i druge alternativne vrste turizma, poput agroturizma, religijskog turizma, samo su neke od praksi koje bi mogle da unaprede kulturni turizam Grčke.

LITERATURA:

- [1] . Bank of Greece, Eurosystem, (June 2011), *The Environmental, Economic and Social Impacts of Climate change in Greece*, Climate Change Impacts Study Committee Bank of Greece, Athens
http://www.bankofgreece.gr/BoGEkdoseis/ClimateChange_FullReport_bm.pdf,
- [2] Boukas N. (2008), *Cultural Tourism, Young People and Destination Perception: A case study of Delphi, Greece*, doktorska teza, Management Studies University of Exeter, Exeter
- [3] Boukas, N., Ziakas V. (2014), Post-Event Leverage and Olympic Legacy: A Strategic Framework for the Development of Sport and Cultural Tourism in Post-Olympic Athens, *Journal of Sports*, Vol. 1, No. 2. Str. 87-101
<http://www.atiner.gr/journals/sports/2014-1-2-2-Ziakas.pdf>
- [4] Buhalis D. (2001), Tourism in Greece: Strategic Analysis and Challenges, *Current Issues in Tourism*, Vol. 4, No. 5. p. 464.
(<http://epubs.surrey.ac.uk/1116/>)
- [5] Cengiz H., Eryılmaz S., Eryılmaz Y., (2006), The importance of cultural Tourism in the EU Integration Process, u *Congress Report*, 42nd ISOCARP Congress, Istanbul/TUR. 14-18 September 2006, Istanbul, str.1-8
- [6] Ćirković N. (2014), *Културни туризам у функцију развоја туризма Новог Сада*, diplomski rad, Univerzitet u Nišu, prirodno-matematički fakultet, departman za Geografiju, Niš
- [7] Davidović R. (2004), *Regionalna geografija Evrope*, treće izdanje, Univerzitet u Novom Sadu, prirodno-matematički fakultet, Novi Sad
- [8] Đukić Dojčinović V. (2005), *Kulturni turizam*, Klio, Beograd, str.15-17
- [9] *European Commission, European Capitals of Culture*, http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en.htm
- [10] *European Commission, Report Directorate General XVI, Feb5. 2000, Thematic Study of Transport: Country Report Greece*

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/trans/pdf/greece_d.pdf

- [11] FIJET – Međunarodna federacija novinara i pisaca o turizmu
- [12] Filippos, F., Ivonni, H., Christos, K., & Maria, K. (2003). Dance and costume. From the tradition to performance. Folklore, *Electronic Journal of Folklore* (online), 23, str.107-114,dostupno na:
<http://www.folklore.ee/folklore/vol23/costume.pdf>
- [13] Grevs R.(1995), *Grčki mitovi*, 6. izd. Nolit, Beograd
- [14] Grčić M. (2000), *Politička geografija*, Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd
- [15] Hadžić O. (2005), *Kulturni turizam*, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Prirodno-matematički fakultet, Novi Sad, str.27
- [16] Hellenic parliament, *The Constitution of Greece*, As revised by the parliamentary resolution of May 27th 2008 of the VIIIth Revisionary Parliament .
(<http://www.hellenicparliament.gr/>)
- [17] Jovanović V., (2013), *Tematski turizam*, Univerzitet Singidunum, Beograd
- [18] Jovičić D., (2000), *Turizam i životna sredina*, Zadužbina Andrejević, Beograd
- [19] Kaftantzoglou, R., Mouzaki, D.(2008), Festivals and cultural events, u zborniku *about GREECE* (str.305-316) General Secretariat of Communication & General Secretariat of Information GREECE, Athens
http://video.minpress.gr/wwwminpress/aboutgreece/aboutgreece_festivals_and_cultural_events.pdf
- [20] Kalogeropoulou H. 2005 [1996], Cultural Tourism in Greece, Greg Richards (ed), *Culture Tourism in Europe*, CAB International, Wallingford, Atlas re-issued 2005, str. 134-142
- [21] Koliopoulos, J; Veremis, T. (2010), *Modern History of Greece*, A history since 1821, Wiley Blackwell, Ltd Publication, UK

- [22] Macedonian heritage, the Museums of Macedonia- Royal Tombs Vergina
http://www.macedonianheritage.gr/Museums/Archaeological_and_Byzantine/Arx_Bas_Tafoi_Berginas.html
- [23] Mentzos A. (2001), Reflections on the interpretation and dating of the Rotunda of Thessaloniki,
http://www.hist.auth.gr/old_hist/sites/default/files/04_meletes_Mentzos.PDF
- [24] Mousa, M. (2012): Xenia Hotels Project, 1950-1967. Reapproaching the role of Post-War Modern Architecture in Greece, EPOKA University- Department of Architecure, *First International Conference on Architecture and Urban Design*, Tirana- Albania, April 19-21 2012, EPOKA University- Department of Architecure, Tirana.
- [25] National Statistical Service (1.8.2013), Vital Statistics 2012, Press Release, Hellenic Republic, Hellenic Statistical Authority, Piraeus (www.statistics.gr)
- [26] Olympic Museum Lausanne (2002), *The Olympic Games in Ancient Greece*, Olympic Museum and Studies Centre, Lausanne
http://dide.mag.sch.gr/grfa/Olympiaki_paideia/kathigites.pdf
- [27] Papanikolaou P. (2012), The European Capital of Culture: The Challenge for Urban Regeneration and Its Impact on the Cities, *International Journal of Humanities and Social Science* Vol. 2 No. 17, September 2012.
- [28] Pokrajac S., (2009), Održivi razvoj i ekološka ekonomija kao poslovne paradigme, *Škola Biznisa*. Naučnostručni časopis. Br.4 str.21-30.
- [29] Popesku J., (2011), *Menadžment turističke destinacije*, Univerzitet Singidunum, Beograd
- [30] Raptis E. (2011): *International Tourism Demand for Greece: A study of the impact of the Athens Olympic Games 2004*, Bachelor Thesis in Economics , Jönköping International Business School Jönköping University, Jönköping
- [31] Richards, G. 2005 [1996] The Policy Context of Cultural Tourism; Greg Richards (ed), *Culture Tourism in Europe*, CAB International, Wallingford, Atlas re-issued 2005, str. 67-79 (<http://independent.academia.edu/gregrichards/Cultural-Tourism-Publications>)

- [32] Richards G. 2005 [1996] The scope and significance of cultural tourism, Greg Richards (ed), *Culture Tourism in Europe*, CAB International, Wallingford, Atlas re-issued 2005, str.23 (<http://independent.academia.edu/gregrichards/Cultural-Tourism-Publications>)
- [33] Rio Declaration on Environment and Development(,14 June 1992). in *Report of the United Nations Conference on Environment and Development*, UN Doc. A/CONF.151/26(Vol. I), 12 August 1992, Annex I. Rio de Janeiro (1992).UN Audiovisual Library of International Law, (<http://legal.un.org/avl/ha/dunche/dunche.html>)
- [34] SETE Association of Tourism Enterprises (2012), *Greek Tourism – Basic Figures 2012*, Hell. Stat Authority, UNWTO, WEF, Athens
http://old.sete.gr/EN/TOURISM/Statistics/Statistics%20categories/Index.php?filter_date=-1&catID=79&langID=1&search=1
- [35] Spasić V., (2010), *Menadžment turističkih agencija i organizatora putovanja*, Univerzitet Singidunum, Beograd
- [36] Stanković S. (1994), *Turistička geografija*, Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu, A.M.I.R., Beograd
- [37] Službeni glasnik RS (2008), Nacionalna strategija održivog razvoja, Službeni glasnik RS, br. 57/08, Beograd
- [38] Stefanović, V., Azemović, N. (2012), Održivi razvoj turizma na primeru Vlasinske površi, Pregledni rad, *Škola biznisa*, Broj 1/2012, str.39
- [39] Stockholm Declaration on the Human Environment. (1972), in Report of the United Nations Conference on the Human Environment, UN Doc.A/CONF.48/14, at 2 and Corr.1(1972), UN.Audiovisual Library of International Low, Stockholm (<http://legal.un.org/avl/ha/dunche/dunche.html>)
- [40] Tomka D. (2010), *Osnove turizma – vodič kroz predmet*, Fakultet za sport i turizam – Tims, Novi Sad
- [41] UNESCO (1972), Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage.Paris, 16 November 1972,UN, Paris

- [42] UNESCO(2003),Convention for safeguarding of the Intangible Heritage,Paris,17 October 2003, UN, Paris
- [43] Unković S, Zečević B. (2011), *Ekonomika turizma*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, str.315
- [44] U.S. Deapartment of State (2007). Greece, International Religious Freedom Report, BUREAU OF DEMOCRACY, HUMAN RIGHTS, AND LABOR, Washingtonwww.state.gov
- [45] Živković R., (2009), *Ponašanje i zaštita potrošača u turizmu*, Univerzitet Singidunum, Beograd

Elektronski izvori:

- [1] <http://www.beograd2020.com/evropska-prestonica-kulture>
- [2] http://www.B92.net/putovanja/zanimljosti.php?nav_id=922646
- [3]http://ec.europa.eu/consumers/ecc/docs/hotel_establishment_classification_EU_en.pdf
- [4] http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en.htm
- [5] http://europa.eu/abouteuropa/index_en.htm
- [6] <http://www.fijet.net/>
- [7] <http://www.gamesbids.com/forums/topic/8600-new-acropolis-museum/page-4>
- [8] <http://www.grckainfo.com/mapa.html>
- [9] <http://www.grckainfo.com/stranica-voznja-u-grckoj-148.html>
- [10] [http:// www.google.com/images](http://www.google.com/images)
- [http:// www.google.com/images/epidaurus](http://www.google.com/images/epidaurus)
 - <http://www.google.com/images/olimpija>
 - <http://www.google.com/images/zejtinlik>
 - [http://www.google.com/ images/Partenon](http://www.google.com/images/Partenon)
 - [http:// www.google.com/images/ plaka by night](http://www.google.com/images/plaka_by_night)

- <http://www.google.com/images/> white tower of Thessaloniki
- <http://www.google.com/images/santorini>
- <http://www.google.com/images/rodos>
- <http://www.google.com/image/knosos>
- [http://www.google.com/images/greek folklore](http://www.google.com/images/greek_folklore)

[11] www.google.rs/delfi/images

[12] <http://www.hilandar.org/>

[13] <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=36§orID=37&la=1>

[14] <http://www.mfa/usa/en/about-greece/history-and-culture/culture>

[15] <http://www.namuseum.gr/welcome-en.html>

[16] <http://nova-akropola.com/kulture-i-civilizacije/tragom-proslosti/grcka-kolonizacija>

[17] <http://odysseus.culture.gr/>

- http://odysseus.culture.gr/h/3/eh351.jsp?obj_id=2507

- http://odysseus.culture.gr/h/1/eh151.jsp?obj_id=3404

[18] <http://www.omilo.com/the-european-capital-of-culture-in-greece-in-2021/>

[19] http://www.rastko.rs/rastko-bo/istorija/nradanovic-zejtinlik_l.html

<https://sites.google.com/site/grciagrcia/prirodno-geografske-odlike/biogeografske-i-pedoloske-odlike>

[20] <http://savingantiquities.org/a-global-concern/greece/>

[21] <http://www.srbijuvolimo.rs/putovanja/item/769-delfi-mitska-istorija-antičke-grčke.html>

[22] <http://www.thessaloniki.gr/portal/page/portal/EnglishPage/Discover-the-City/ArtsAndCulture>

[23] <http://www.unesco.org/culture/ich/RL/00884>

[24] <http://www.visitgreece.gr/en>

- <http://www.visitgreece.gr/en/history>

- <http://www.visitgreece.gr/en/culture>

- http://www.visitgreece.gr/en/main_cities/athens

- http://www.visitgreece.gr/en/culture/monuments/the_white_tower
- http://www.visitgreece.gr/en/culture/archaeological_sites

[25] <https://www.v-must.net/>

[26] <http://whc.unesco.org/en/list/>

- <http://whc.unesco.org/en/list/393>
- <http://whc.unesco.org/en/list/404>
- <http://whc.unesco.org/en/list/454>,
- <http://whc.unesco.org/en/list/493>
- <http://whc.unesco.org/en/list/517>
- <http://whc.unesco.org/en/list/978>

[27] http://www.yppo.gr/1/e1540.jsp?obj_id=91,

Registar tabela:

Tabela 1. Starosna struktura stanovništva Grčke, u procentima, 2013. godina.

Tabela 2. Prihod od poseta muzejima i arheološkim lokalitetima u Grčkoj 2000-2013.

PRILOG

Da li ste znali:

- Zvanični naziv Grčke je Hellenska Republika ili Ellada.
- Oko 16, 5 miliona turista svake godine poseti Grčku. Turizam čini skoro 16% BDP.
- Grčka ima više međunarodnih aerodroma (preko 80) od većine zemalja, zbog razuđenosti obale i razvijenog turizma.
- Grčka ima više arheoloških muzeja nego bilo koja druga zemlja na svetu.
- Mnoge grčke sturkture kao što su, vrata, prozori, nameštaj i crkvene kupole su obojene tirkizno plavom bojom, narošito na Kikladskim ostrvima. Ova nijansa plave se koristi zbog drevnog verovanja da tera zlo daleko.
- U Grčkoj ljudi više slave svoj imendan (ime sveca po kojem su dobili ime) nego svoj dan rođenja.
- Ostrvo Rodos je najpopularnija destinacije za turiste u Grčkoj. Grad je poznat po jednom od sedam svetskih čuda, čuvenoj statui Kolosa sa Rodosa, koja je uništena u zemljotresu 226. godine p.n.e.
- Iz bilo koje polazne tačke u Grčkoj, more se nalazi na udaljenosti najviše od 137 km.
- Aleksandar Veliki je bio prvi Grčki vladar čije se lice nalazilo na novčanim kovanicama. Ranije Grčke kovanice su nosila lica Grčkih bogova i boginja.
- Grčka zastava se sastoji iz devet plavo- belih horizontalnih pruga. One predstavljaju 9 slogova Grčkog mota " Eleftheria i Thanatos"(Sloboda ili Smrt). Plava boja predstavlja Grčko more i nebo, dok bela boja predstavlja čistotu u borbi za slobodu.
- Grčka drahma je stara preko 2650. godina. Zamenjena je euro- om od 2002. godine.
- Grad Solun (Thessaloniki) je dobio ime po polu sestri Aleksandra Velikog, ćerci Filipa II.
- Po čemu je poznata Ahilova peta? Čuveni mit o junaku Ahilu opisanog i u Homerovoj Ilijadi. Kada se Ahil rodio, majka je želela da ga učini besmrtnim i uranjala ga je u svetu reku, međutim zaboravila je da skloni ruku sa pete za

koju ga je držala dok je uranjao, tako da je ta peta postala njegovo jedino bolno mesto.

- Nastanak i ime atletske discipline maraton, dolazi iz legend u kojoj je vojnik upućen od Maratona do Atine da prenese vest da su Persijanci poraženi u bitci kod Maratona. Zbog te vesti pretrčao je razdaljinu od 40 km.